

יד ושם ירושלים

גיליון 45, אביב תשס"ז, 2007

נצרים ונציונו

גיליון יום הזיכרון לשואה ולגבורה תשס"ז (עמ' 2-3)

תערוכה חדשה
כתמים של אור
להיות אישה בשואה (עמ' 6-7)

יד ושם Yad Vashem

רשות הזיכרון לשואה ולגבורה

יו"ר המועצה: יוסף (טומי) לפיד
סגני יו"ר המועצה: ד"ר יצחק ארד, פרופ' אלי יזל, ד"ר ישראל זינגר
יו"ר ההנהלה: אבנר שלו
מנכ"ל: נתן איתן
ראש המכון הבין-לאומי לחקר השואה: פרופ' דוד בנקיר
היסטוריון הראשי: פרופ' דן מכמן
יועצים מדעיים: פרופ' יהודה באואר, פרופ' ישראל גוטמן

חברי הנהלת יד ושם:
שמואל אבואב, לינדה אולמרט, עדנה בן-חורין, סטפן גראייק, אברהם דובדבני, משה העליון, עו"ד שושנה וינשל, אלי זבורובסקי, דודי זילברשג, ד"ר ישראל זינגר, יחיאל לקט, חיים ציסלר, ברוך שוב, פרופ' יוחנן שטסמן, אמירה שטרן, עו"ד דב שילנסקי

מערכת כתב העת

עורכת ראשית: איריס רוזנברג
עורכת בפועל: לאה גולדשטיין
חברי מערכת: יפעת בכרך-רון, דבורה ברמן, סיניטיה וורוצלבסקי, אסתי יערי, נבצי קלוגנט
רכזת מערכת: לילך תמיר-איטח
עריכת הלשון: פנינה לוי
תרגום: חבר המתרגמים (בינ"ל) בע"מ
סיוע: אלכסנדר אברהם, ניב אורן, ירון אשכנזי, שעה בן יהודה, פרופ' דוד בנקיר, רחל ברקאי, סוזן ויסברג, דליה כהן, אסנת לוי, אילה מזרחי, דורית נובק, אלי סאקס, לימור קארן, רותי שחר, זריפי, מלכה תור
צילום: יוסי בן דוד, ישראל הדרי, יצחק הררי
הפקה: דפוס קל
עיצוב: סטפני ורותי עיצוב

© אפשר לצטט תוך ציון המקור.

ISSN 0793-6974

כתב העת מתפרסם בסיוע חברת קניית השלום השקעות בע"מ.

כתובת המערכת

כתב העת יד ושם ירושלים
ת"ד 3477 ירושלים 91034
טלפון 02-6443413, פקס 02-6443409
yv.magazine@yadvashem.org.il
www.yadvashem.org

רשות הזיכרון – יד ושם
נתמכת בפעולותיה על ידי
משרד החינוך, התרבות והספורט,
ועידת התיבועות

והסוכנות היהודית לארץ ישראל.

עדים ועדויות: למען יידעו דור אחרון
הנושא המרכזי של יום הזיכרון לשואה ולגבורה תשס"ז 3-2

נושאים עדות
האיסוף והשימוש של העדויות ביד ושם 5-4

תערוכה חדשה
"כתמים של אור: להיות אישה בשואה" 7-6

חינוך
"מבעד לעינינו"
תכנית יצירה חדשה לתלמידים הצעירים
לקראת יום הזיכרון 9-8

מדליקי המשואות תשס"ז 11-10

עיקרי הפעילות של יד ושם בשנת 2006 13-12

פרסומים חדשים
הצעקה האילמת 14

27 בינואר
אירועים בין-לאומיים והתפתחויות חדשות 15

חדשות 19-16

ידידים ותומכים ברחבי העולם 23-20

יום הזיכרון לשואה ולגבורה תשס"ז 24
תכנית האירועים ביד ושם

דניסיון מלמד כי התמקדות בחוויה של אדם מסוים, או של קבוצת אנשים, סוללת את הדרך להבנה ולאחידה עמוקות יותר. תערוכת הקבע במוזאון החדש לתולדות השואה מסתמכת היטב על עיקרון זה ומציגה מאות סיפורים אישיים בנרטיב ההיסטורי. התערוכה המתחלפת העוסקת בתגובות הנשים היהודיות בזמן השואה נפתחת החודש ביד ושם, והיא תוספת חיונית למפעל זה (ראו "כתמים של אור: להיות אישה בשואה", עמ' 6-7). תגובותיהן המגוונות של נשים לשורה של מצבי קושי קיוניים מספקות הבנה שלמה יותר של הקשיים הייחודיים להן בתקופה זו בהיסטוריה.

השנה מצוין יום הזיכרון לשואה ולגבורה בסימן עדים ועדויות – כיצד גם בימים האפלים ביותר של השואה, מי שחוו מצוקות וסבל שאין לתאר ניחנו בחוש בלתי רגיל לראיית הנולד ורשמו בעט ובמכחול את הקורות אותם (ראו "נושאים עדות", עמ' 4-5). המשימה הייתה חשובה מאין כמותה: היא לא רק סייעה להם לשמור על אנושיותם אלא גם שימשה כלי נשק נגד ניסיונות עתידיים להכחיש את חוויותיהם ואת אבדנם. הגיליון המיוחד שלפניכם סוקר במבט רטרוספקטיבי תקופה של יותר מחצי מאה שבה הקדיש יד ושם מאמצים לאיסוף, למיון ולתיעוד של עדויות אלו ולשילובן ביוזמות חינוך ומחקר, לשם נגישותן לקהלים רבים ורחבים ככל האפשר – למען יידעו דור אחרון.

בשער: אלבום השירים והציורים שיצרה סלמה מרבאום-אייזנברג בת ה-17 מציריכין שבבוקרבינה למען אהובה בן ה-18 לייזר פיימן. האלבום וסיפורו מוצגים בתערוכה החדשה "כתמים של אור: להיות אישה בשואה" (ראו עמ' 6-7).

מאת ד"ר בלה גוטרמן וד"ר רוברט רוזט

מדברים כאן הרבה על כתיבת יומן. כל אחת סבורה שיש המון דברים שצריך לתעד, דברים שאינם מתרחשים בחיים הנורמאליים [...] ואף על פי כן, לא פעם מתחשק לקחת עיפרון ולעשות בו משהו, לרשום מקצת ממה שמונח במעמקי הלב, חותר בלי מנוח במעמקים ומתחת לסף ההכרה.

כך כתבה ביומנה אסירה צעירה שהייתה כלואה במחנה לעבודת כפייה. ואכן, במשך כל שנות השואה לא פסקו הכתיבה האישית והיצירה, ויהודים רבים שהיו כלואים בגטאות ובמחנות, מסתתרים במחבוא וביערות, העלו על הכתב, על פיסות נייר שהשיגו בעמל רב, את תחושותיהם בעת שעולמם חשך עליהם והם הופקרו לרצח עם.

הרצון לספר ולהעלות את קורותיהם על הכתב לא נתעורר עם השחרור. הכמיהה לתעד, לרשום ולשמר את הכרוניקה של הסבל ליוותה את רובם, ולעתים קרובות הם סיכנו את חייהם כדי לממשה. עמנואל רינגלבלום וחבריו הניחו את היסוד לאיסוף ולתיעוד מסודר בהקימם את ארכיון "עונג שבת" בגטו ורשה. במכתבים, ביומנים וברישום ההתרחשויות היום-יומיות ציינו הכותבים את החשיבות שבחשיפת העולם למידע על הזוועות שחוו.

הכתיבה שימשה גם מעין בריחה מן המציאות שמסביב, ממראות ההרג ומן העינויים, מן החומה שסגרה עליהם ומן הכבשן שעשנו היתמר מעליהם. היא הביאה עמה נחמה ואישור שהם בני אנוש והעניקה להם כוחות נפש להמשיך ולהתמודד עוד יום ועוד יום. ניצול שואה שמצא מחבוא לאחר שנרדף חודשים ארוכים כתב: "שוב יכולתי לכתוב ולכתוב, רק שלא יחסר נייר [...] הנייר והעיפרון אפשרו לי להתנתק, עזרו לי להתנתק, עזרו לי להיזכר למשך מספר שעות מי הייתי [...]". לא פעם הייתה הכתיבה ערובה לשפיות דעת, והיא שימשה גם צוואה, דברים אל מי שחיו מחוץ לטווח הסכנה ואל הדורות הבאים: "למען תדעו".

עם סיום המלחמה חשו השורדים צורך עז למהר ולמסור עדות ולספר על מסכת הכאב והסבל שהיו מנת חלקם. הם המשיכו במתן עדות מפורטת לפני ועדים מקומיים שהתארגנו באופן ספונטני כדי לתעד את האסון הגדול ומסרו עדות במחנות העקורים ולפני ועדות לחקירת פשעי הנאצים ועוזריהם שהחלו לפעול באירופה. בעלונים, בדפי מידע ובעיתונים שהניצולים החלו להוציא לאור, דוגמת **דאס נייע לעבן** או **פאן לעצטען חורבן**, הם סיפרו על קורותיהם בפרקי זמן שונים בגטו או במחנות, על הקלגסים, על דמויות של יהודים ומצילים שהשאירו בהם רושם מיוחד, על צעדות המוות ועל רגעי השחרור וצירפו עדות לעדות כדי להניח יסוד לארכיונים שיתעדו את השבר הגדול. בכל ארצות אירופה החלו לתעד הן כדי להבין הן כדי למנוע שכחה והשכחה. ביטוי מיוחד לעדויות הניצולים ניתן גם במשפטים רבים אחרי המלחמה שנשפטו בהם בני אנוש שאיבדו צלם אנוש. הם חשו שעליהם

חברי הוועדה ההיסטורית של מחנה העקורים
בלייפטיים שבגרמניה בעת גביית עדות
מניצולים לאחר המלחמה

נציים ונציון למען יידעו דור אחרון

הנושא המרכזי של יום הזיכרון לשואה ולגבורה תשס"ז

ואת הזעזועים שחוו הקרבנות ומלמדות על דרכי התגובה של היהודים.

כיום נהפכו העדויות האישיות הללו לסוגה (זינר) משפיעה בספרות השואה ובהווה הישראלית, והן תורמות ליכולתנו אנו – הדור הנוכחי והדורות הבאים – להזדהות עם מי ששרדו והניעו רבים מאתנו לפעול להנצחת זכר קרבנות השואה. ניצולי השואה, בעבר ובהווה, הם שותפים בשימור הזיכרון ובהנצחה, מרבים להעיד באוזני בני נוער וחיילים ומתלווים אל המשלחות היוצאות למסעות זיכרון. הניצולים המוסרים עדות אישית פועלים גם למען הנצחת התרבות העשירה של העם היהודי שהוכחד, ולנו, המאזינים להם ומוציאים לאור את סיפוריהם, יש חלק פעיל בשמירה על שלמותה של שלשלת הזיכרון: "למען יידעו דור אחרון".

ד"ר בלה גוטמן היא העורכת הראשית של ההוצאה לאור, וד"ר רבט רוזט הוא מנהל הספרייה ביד ושם.

להנצחת זכר השואה כמו יד ושם בירושלים, שם קיים האוסף הגדול ביותר של עדויות ניצולים, CDIC והקרן להיסטוריה חזותית של השואה.

מהי חשיבותם של היומן, של הרשימה, של העדות, של הרישום?

ערכם רב, וכל אחד מהם מוסיף לנו נדבך נוסף של מידע על תקופת השואה – פיסה קטנה המתוספת למעשי הרצח ההמוניים שכן תמותה אינו יכול להבין. דווקא הסיפור האישי המתאר את האירועים מנקודת מבט אישית ובשפה המובנת לקוראים ולמאזינים הוא שמאפשר לנו להזדהות עם הקרבן ולהתמודד עם הבלתי נתפס. הוא הלבין לא נוכל. העדויות הללו מספרות לנו את הסיפור מנקודת המבט של הקרבנות, ובכך הן מחזירות לקרבנות את דמותם ואת זהותם ומראות שהיהודים הם בני אדם ולא מושא של שנאה רצחנית. הן מסייעות להמחיש את המראות, את הריחות, את הפחדים

לתאר בדייקנות את קריסתם של ערכי מוסר, שמא יבחר העולם לשכוח. אחד הניצולים תיאר זאת במילים האלה: "[...] איזה קול פנימי משך אותי, דחף ללא הפסק. קרעי זיכרונות שנשארו מאותם ימים [...] משהו הציק לי ותבע, שאת מלחמת החיים שלי [...] לא אפקיר לשיני הזמן האכזרי, לבל יצליח לדחוף לתהום הנשייה לפחות את האמת הערומה [...] או במקרה הטוב לטשטש את דמותה ולהפכה לזיכרון מעורפל [...] יהיו נא קרעי זיכרון אלה נושאי אמת אותנטית [...]".

בעקבות הפרסום בעיתוני העקורים והעדויות שהושמעו במשפטים הראשונים, החלו לצאת לאור סיפורי חיים. כבר בשנת 1945, שנת סיום המלחמה, ראו אור יותר מ-30 ספרי זיכרונות של ניצולים. בחלוף השנים ראו אור יותר מ-5,000 ספרי זיכרונות, ועשרות אלפי עדויות תועדו בכתב, בהקלטות קוליות ובסרטים, בזכות יוזמתם של יחידים ושל ארגונים

ולאיים/ציון

האיסוף והשימוש של העדויות ביד ושם

מאת לאה גולדשטיין

ד ושם, המופקד על נושא השואה, הקדיש יותר מחצי מאה לאיסוף עדויות מעדים – גברים, נשים וילדים שחוו את השואה על בשרם. העדויות לובשות צורות שונות – יומנים, מכתבים ועבודות אמנות מתקופת השואה, וכן עדויות בעל פה שנמסרו שנים או אפילו עשרות שנים לאחר המלחמה. עדויות של עדים, בהם ניצולים, משמשות את יד ושם בתכניות חינוך, בתערוכות מוזאוניות, בפרסומים, במחקרים ובהענקת אות חסיד אומות העולם. הניצולים ממשיכים למלא תפקיד חשוב בהרצאות לפני קבוצות של תלמידים, חיילים ומחנכים, והם מוסיפים למידע הבסיסי אנקדוטות אישיות, וכך מאפשרים לקהל להזדהות הזדהות עמוקה יותר עם קשייהם של מי שמוראות השואה היו מנת חלקם.

יצירות אמנות

באוסף האמנות של יד ושם יותר מ-10,500 יצירות אמנות – עדות מסוג אחר. יצירת אמנות בתקופת השואה הייתה כרוכה בסיכון חיים של ממש. חומרי הגלם הדרושים כמעט ולא היו בנמצא, ורבים מהאמנים היו על סף התמוטטות – גופנית ונפשית – ללא אמצעי קיום בסיסיים של חיי היום-יום. מכיוון שנוצרו בתנאים קשים, היצירות מבטאות עוצמה יצירתית ועדות נדירה: האמנים שיצרו אותן ידעו שזו ההזדמנות היחידה לבטא, בקווים יחידים על נייר, את כל מה שביקשו לומר לעולם ולדורות הבאים.

מרכז הצפייה ביד ושם שוקד על עידוד יצירה של עבודות קולנועיות העושות שימוש בעדויות. בפסטיבל הקולנוע הבין-לאומי בירושלים בשנה החולפת הוענק "פרס יושב ראש יד ושם" (תרומת לאון ומיכאלה קונסטנטינר) על הישג אמנותי בתחום הסרטים על השואה ל-Nina's Journey (המסע של נינה), סרטה האישי והרגיש של לנה איינהורן. המשחק והבימוי של הסרט יוצאי דופן באיכותם, והוא שוזר את שלוש הסוגות (ז'נרים) המאפיינות סרטי שואה – עדות אישית, סרטי ארכיון ודרמה עלילתית. בהעמדת השלוש האלה זו מול זו הבלטיה הבמאית את מגבלותיהן של הסוגות ובה בעת התעלתה מעל מגבלות אלו תוך יצירת שילוב ייחודי המקנה לסרטה רמה גבוהה מאוד של אמת וכוח רגשי.

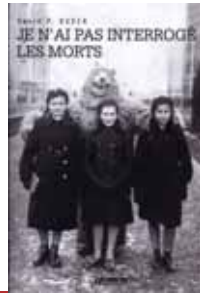
איסוף העדויות, שימורן ומחשובן

מסעם של הניצולים למתן עדויותיהם ולאיסופן החל בזמן השואה עצמה בארכיוני

מחירת שהקימו גברים ונשים בעלי מודעות היסטורית חזקה בגטאות המרכזיים, כמו גטו ורשה וגטו ביאליסטוק. עם תום המלחמה הוקמו מרכזים לאיסוף עדויות במקומות רבים, לרבות לובלין (הוועדה ההיסטורית), פריז וברטיסלבה, ובאזור הכיבוש האמריקני ("הוועד המרכזי של היהודים המשוחררים"). העדויות הראשונות על השואה נשמעו בארץ ישראל כבר בזמן המלחמה מפי פליטים שהגיעו לארץ מאירופה ומאמצות אחרות. עד הקמת יד ושם בשנת 1953 כבר נאספו כ-15,000 עדויות, והן היו הבסיס לאוסף הארכיון העתידי שלו ולעבודת המחקר, החינוך והתיעוד.

אחד המדורים הראשונים שהוקמו בארכיון יד ושם היה מדור העדויות. עד היום אסף מדור זה כ-45,000 עדויות כתובות, מצולמות ומוקלטות המתעדות את סיפוריהם האישיים של הניצולים, ובאמצעותן את סיפוריהן של המשפחות ושל הקהילות שנחרבו בשואה. בשנה שעברה הרחיב המדור את עבודתו ואפשר לניצולים קשישים וחולים שאינם מסוגלים להגיע לאחד מהאולפנים ברחבי המדינה להצטלם בבתייהם. בשנה החולפת לבדה נערכו 880 ראיונות אישיים עם ניצולים אלו, ורבים מהם תרמו מידע חדש וייחודי על השואה. ואלה שניים מהפרויקטים האחרים שעשה המדור בשנים האחרונות: אולפן ארעי – מרכז עדות מיוחד שהוקם בשיתוף פעולה עם גנזך "קידוש השם" לטובת האוכלוסייה החרדית; תרגום עדויות משפות שונות, לרבות תרגום שנעשה בעת האחרונה מהשפה הסרבית-קרואטית והרחיב את נגישותן לאוכלוסייה הרחבה. בחודשים הקרובים יתועדו עדויות גם בשפה הספרדית-יהודית (לדינו), ובכך יעשירו את הידע שלנו על גורל האוכלוסייה היהודית דוברת הספרדית בתקופת השואה. נוסף על כך, המדור החל לצלם עדויות קבוצתיות ומפגשי איחוד של ניצולים בהנחיית מראיינים מקצועיים. עדויות אלו נמסרות על פי רוב בנוכחות בני משפחה – בני זוג, ילדים ונכדים – ומחזקות את הקשר בין הדורות ואת המחויבות לזיכרון השואה בעתיד.

יד ושם נתון בעיצומו של **תהליך מחשוב של עשרות אלפי העדויות המצולמות והמוקלטות**, על סוגיהן השונים, כדי להבטיח את שימורן ולהקל את נגישותן לציבור הרחב. פרויקט זה מתאפשר בזכות התרומה הנדיבה של קרן מורשה (ניו יורק וירושלים) שהוקמה כדי להוקיר את מפעל החיים של בלה והרי ווקסנר ז"ל מקולומבוס שבאוויו. הפרויקט צפוי להסתיים לקראת סוף שנת 2008.

איסוף שמות: שליחות אישית

פרויקט איסוף השמות של כל אחד ואחת מקרבנות השואה הוא גם עדות אישית של כל האנשים המגישים את השמות. למן הקמתו אסף

יד ושם יותר מ-3.1 מיליון שמות, שני שלישים מהם תיעדו קרובי משפחה ומכרים של הנספים באמצעות דפי עד – טפסים רשמיים ובהם שם הנספה וכמה פרטים ביוגרפיים – והם שמורים בהיכל השמות ביד ושם ובמאגר המרכזי של שמות קרבנות השואה. ניצולים רבים השתתפו בשליחות חשובה זו והגישו שמות יחידים או שמות של משפחות שלמות – ככל שיקלו לזכור – כדי להנציחם. אך עבור מיכל באר, בת 77 מתל אביב, זה מפעל חיים – עד כה הגישה לבדה יותר מ-450 דפי עד ליד ושם, להנצחת כל האנשים שהכירה אשר נספו בשואה.

מיכל נולדה ב-1929 בשם מאוד שטקלמכר למשפחה מכובדת בצ'כוסלובקיה, ועתיד מזהיר היה צפוי לה, אך מלחמת העולם השנייה גזלה ממנה ילדות נורמלית ותחת זאת שלחה אותה לטרזיינשטט, שם הייתה עדה לרצח אביה ולגירושם של 70 מבני משפחתה המורחבת למחנות המוות. מיכל, אחותה ואמה ניצלו בדרך נס.

מיכל ניחנה בזיכרון צילומי כמעט, והיא זוכרת לפרטי פרטים מאות קרבנות שואה מעיר הולדתה פרוסטיוב. "אני חיה זאת מחדש שוב ושוב. אני עצמי הייתי קרובה למוות – המזווה שלי נשלחה לאושוויץ אך אני נשארתי. אני עדה", היא אומרת. מיד לאחר המלחמה חשה צורך עז להגיש שמות ליד ושם. "גרתי במושב מרוחק, הייתי ענייה, מטופלת בתינוק קטן, אך כששמעתי שיד ושם פתח משרדים, מיד הגשתי את שמות בני משפחתי וחבריי הקרובים ביותר". אף ששמות רבים כבר נמצאים ברשימות ארכיון שונות, מיכל אומרת שהיא לא תשקוט עד שתגיש בעצמה דף עד עבור כל אחד ואחד מהאנשים שהיא זוכרת.

תצלום של מיכל באר (משמאל) ושל חברתה רות וייס באלבום שיצרה אמה בטרזין לכבוד יום הולדתה ה-15

"בני שואל אותי לעיתים קרובות מדוע אני מתעסקת בכפייטיות כזו בשמות כל הזמן, כל כך הרבה שמות. אני עונה לו שכל שם הוא אדם, כל שם הוא נפש", מסבירה באר. היא מייחסת את נחישותה העיקשת לרצונה לעשות מעשה למען חברי ילדותה אשר מתו לפני שנים רבות כל כך ואשר זיכרונם אינו מרפה ממנה. "אני רואה כל אחד מהם לנגד עיני, ילדים שהופסטו והועמסו על משאיות הגז. חברתי הטובה ביותר רותי נורתה – אני עדיין יכולה לראות את פניה. אני עושה זאת למען החברים שלי, ילדים שאולצו לחפור בעצמם את קברייהם. כשמתוס חג בשמים או כשאני רואה גורדי שחקים, אני חושבת על החברים שלי. בכל בוקר בקיץ, כשאני חוזרת משחייה בים, אני עומדת על גבעה נישאה מעל הים וחושבת עליהם – חבריי שמעולם לא ראו דברים אלו, שלא הורשו לחיות".

שנים של מחקר העדויות

חוקרים מהאקדמיה שחקרו את נושא העדויות, גם כשהיו חוקרים עמיתים במכון

הבין-לאומי לחקר השואה, הרחיבו את מחקריהם ועיינו במידע ארכיוני חשוב. ד"ר ריטה הורוות מאוניברסיטת בר אילן ומאוניברסיטה בהונגריה הצטרפה בעת האחרונה למכון כדי לקדם את מחקרה על עדויות שונות של ניצולים יהודים שניתנו במבצעי הנצחה ובמבצעים היסטוריים רחבי היקף שיזמה והפעילה "שארית הפלטה" מיד לאחר השואה. המחקר שלה מגלה רבות, לא רק על טיב עדויות השואה אלא גם על הדרכים שבהן העדויות יכולות לשמש מקורות למחקר היסטורי, עובדתי, פסיכולוגי, אנתרופולוגי ולשוני. "בארכיוני יד ושם שמור האוסף השלם ביותר של עדויות שואה", מספרת ד"ר הורוות, "והמכון היה בעבורי סביבת עבודה מיוחדת, חמה ומאתגרת מבחינה אינטלקטואלית".

אלן רוזן שוקד בימים אלו על כתיבת ספר שעניינו התרומה למחקר השואה של דוד בודר, מהגר יהודי ממוצא לטבי בארצות הברית שנסע לאירופה בקיץ 1946 כדי לראיין 120 עקורים. בודר ערך את הראיונות בתשע שפות והקליט אותם ברשמקול. רוזן מנסה להבין כיצד המבצע של בודר ומלאכת התכתוב של הראיונות שבאה בעקבותיו מאלצים אותנו לבחון מחדש את ההיסטוריה של עדויות השואה. "חברותי במכון אפשרה לי לבחון חומר מפרויקטים אחרים של ראיונות שנעשו מיד לאחר השואה, במיוחד פרויקטים שהחלו בשנות ה-50 ותיעדו ראיונות עם ניצולים, וכן לחקור את התפתחות עדויות הניצולים, במיוחד ביד ושם", מסביר רוזן. "נוסף על השימוש בחומר מהארכיונים ומהספרייה, הפקתי תועלת רבה מדיונים עם סגל יד ושם".

תערוכה חדשה

כתמים של אור

להיות אישה בשואה

ובחומר הזה האפל נטבעו כתמים של אור”

מתוך כל השירים עד כה, דליה רביקוביץ'
הקיבוץ המאוחד, תל אביב, 1995

השואה היא מעשה היסטורי של רצח ואלימות שעשו הנאצים ועוזריהם בעם היהודי. המוות חיכה לכל בני הדת היהודית, גם לרבים ממי שהיו פעם יהודים או צאצאי יהודים, והדרך אליו הייתה רצופה אלימות קשה. מבחינות מסוימות הייתה הדרך אל המוות שונה לנשים, לגברים ולילדים. התערוכה “כתמים של אור: להיות אישה בשואה” מנסה לחשוף את הסיפור האנושי שמאחורי הסיפור ההיסטורי, ובה מקום מיוחד לקולן של יותר משלושה מיליון נשים, נערות וילדות שנרדפו, עונו ונרצחו בשואה. האידאולוגיה הנאצית ביקשה להביא לידי השמדתו של הגזע היהודי כולו, והשמדת הנשים, גורם הפריון, הייתה חלק חשוב במימוש מטרה זו.

החברה שבה חיה האישה היהודייה הייתה על פי רוב חברה פטריארכלית שמרנית – הגבר היה ראש המשפחה, והאישה מילאה את תפקידיה המסורתיים בבית או עזרה בפרנסה – ולפיכך לא נמנו נשים עם מנהיגי הציבור היהודי. לעומת זאת הן קיבלו עליהן את התפקיד המרכזי במשפחה של “חיוב החיים” – לשרוד ויהי מה.

“כתמים של אור” איננה מספרת מה עשו הנאצים ועוזריהם לנשים, אלא במידה ההכרחית כדי לתת רקע למטרת התערוכה: להציג את המגוון הרחב של הפעולות והתגובות של הנשים היהודיות למצבן הקיצוני. לעתים היו התגובות אישיות, ולעתים הן אפיינו נשים רבות. הנשים נקרעו בין מחויבותן למשפחתן – הבעל והילדים – לבין מחויבותן להוריהן הקשישים. במקרים רבים הן גם קיבלו עליהן לטפל בקבוצות אוכלוסייה נזקקות. לעצמן הן דאגו בדרך כלל במקרים הקיצוניים ביותר. עמנואל רינגנבלום, ההיסטוריון שייסד את ארכיון “עונג שבת” בגטו ורשה, כותב ביומנו: “היסטוריון העתיד יצטרך להקדיש דף הולם לאישה היהודייה במלחמה. היא תתפוס דף חשוב בהיסטוריה היהודית על אומץ לבה וכושר עמידתה. בזכותה עלה בידי אלפי משפחות להתגבר על אימת הימים”. הנשים בשואה – במקום שבו לא הייתה להן דעה, הן למדו דעת. במקום שבו לא היה להן כוח, הן אספו כוח. במקום שבו לא הייתה להן ולמשפחתן זכות חיים, הן הלכו בדרכן אל המוות והעניקו משמעות לכל דקה נוספת של חיים.

ביקשנו להשמיע את קולן של נשים אלו ולספר את סיפורן.

“כתמים של אור: להיות אישה בשואה” נפתחה ב-6 באפריל 2007 בביתן לתערוכות ביד ושם.

התערוכה מוצגת בזכות תרומתם הנדיבה של התורמים האלה: אדוארדו ולינדה אכר (מקסיקו), משפחת שטיידלינג, לזכרה של קתרין ון דן ברג-בריקר (הולנד), הקרן הלאומית האוסטרית למען קרבנות הסוציאליזם הלאומי, הלן סיגל (שוודיה-ישראל), ידידי יד ושם בשווייץ, קרן בריגנסקי (שווייץ), קרן אלפרד פרייר וון אופנהיים (גרמניה), לאומי (ישראל), רולף בקר (גרמניה), מדינת סקסוניה (גרמניה), מרים גרטלר (גרמניה), ישראל וויסבורט (גרמניה), ידידי יד ושם בליכטנשטיין, נעמי וורן, ג'וי ובנימין וורן (ארצות הברית), ידידי יד ושם באוסטריה וידידי יד ושם בגרמניה.

הכתבת היא מנהלת אגף המוזאונים ביד ושם ואוצרת התערוכה “כתמים של אור: להיות אישה בשואה”.

נשים בשואה: ערכת לימוד חדשה

מאת יעל ריצ'לר

על פי כמה מקורות. הסינתזה בין המקורות השונים היא חלק מהותי בתהליך הלימוד שהתלמיד נדרש לעבור כדי להכיר את הנושא המרכזי של הערכה – המייחד את סבלין של הנשים בתקופת השואה.

מבנה המערך מודולרי כך שאפשר ללמד את כל השיעורים או לבחור ללמד כמה מהם. השיעור הראשון הוא דיון כללי על חשיבות סיפורן של הנשים בהוראת השואה. שלושת השיעורים האחרים עניינם האישה היהודית בגרמניה לפני פרוץ המלחמה, אמהות בגטאות והאישה הדתית בשואה. השיעורים יכולים להוות העמקה בשיעורי ההיסטוריה, להיות חלק מלימודי מגדר או לשמש לשיעורי חינוך.

הכתבת היא ראש המדור לפיתוח תכניות לימודים בעברית במגמה להכשרת מורים בבית הספר המרכזי להוראת השואה.

”מבעד לעינינו” תכנית יצירה חדשה לתלמידים

מאת יעל ריצ'לר

להוראת השואה ביד ושם ערכת כרזות חדשה לבתי הספר היסודיים – **מבעד לעינינו: מתבוננים ויוצרים**. הערכה נבנתה על פי התפיסה החינוכית של בית הספר, ובה שבע כרזות מעוצבות שמתרכזות בחייהם ובעולמם של ילדים לפני המלחמה, בתחושותיהם ובהתמודדותם בשואה ובתהליך השיקום לאחר השחרור. בכרזות משולבים טקסטים שכתבו ילדים על חוויותיהם בתקופת השואה, וכן תצלומים ויצירות אמנות שעוסקות בנושאים שונים: חיי הילדים היהודיים לפני השואה, החיים בראשית השלטון הנאצי, הסלאי הצהוב, הגטו, השילוחים והחזרה לחיים. הכרזות מלוות בהנחיות לפעילות, בהצעות לדיון בכיתה, וכן בחוברות של מקורות לפעילות יוצרת של התלמידים.

”אפשר להשתמש בכרזות כמות שהן ולבנות מהן תערוכה”, מסביר מנהל המגמה להכשרת מורים בבית הספר ד”ר חיים גרטנר, ”אך השימוש הזה אינו עיקר החידוש בערכת הלימוד החדשה – הכרזות

הכרזות המעטרות את קירות בית הספר, את הכיתות ואת המסדרונות מהוות פעמים רבות ערוץ נוסף להעברת מסרים, ליצירה ולעיתים אף להידיברות בין המורים לתלמידים ובין התלמידים לבין עצמם. הקירות משנים את תוכנם ואת אופיים במשך השנה על פי לוח השנה, אירועי האקטואליה ומשימות ייחודיות שבית הספר קיבל עליו ובכך משמשים מעין תערוכה חינוכית.

בתי ספר רבים משתמשים בכרזות גם לקראת יום הזיכרון לשואה ולגבורה או לצורך יצירת תערוכות בנושא השואה, אלא שכמעט כל ערכות הכרזות הקיימות בארץ מתאימות לחטיבה העליונה ולא לכיתות בית הספר היסודי. לכן התערוכות אינן מתאימות ליכולת הקוגניטיבית והרגשית של התלמידים הצעירים, ויש שהם אף נחשפים יום-יום לתמונות קשות במיוחד שיש בהן כדי לזעזע או ליצור אדישות. כדי לענות על הצורך המיוחד זה, הפיק השנה בית הספר המרכזי

מאירועי בית הספר המרכזי להוראת השואה נואר-מרס 2007

בהם 500 תלמידים מהמגזר הערבי. בתכנית שני ימי עיון ביד ושם, יום שבו הניידת החינוכית של יד ושם מגיעה לבתי הספר ויום סיור בירושלים בשיתוף מרכז רחל ניאית בן צבי.

כ-270 חניכים מתנועות נוער דתיות (בני עקיבא, עזרא, אריאל והצופים הדתיים) הגיעו ליד ושם בליל י' בטבת תשס"ז (30 בדצמבר 2006) להשתתף בפעילות חינוכית בנושא "עדים ועדויות". בפעילות הערב היו טקס אזכרה באוהל יזכור, מפגש אישי עם אשת עדות בבית הכנסת ופעילות חינוכית בליווי שחקנים בביתן לתערוכות ובמוזאון לאמנות. למחרת, ביום הקדיש הכללי, התקיים יום עיון לאוכלוסייה שומרת מצוות ביד ושם, ובו השתתפו כ-1,100 תלמידים. במהלך היום סיירו התלמידים במוזאון לתולדות השואה, הקשיבו לדברי הרב ישראל מאיר לאו (בנים) והרבנית יעל שלוסברג (בנות), הקשיבו למוזיקה של להקת הרבנות הצבאית, נפגשו עם אנשי עדות, סיירו באתר וסיימו בתפילת מנחה בבית הכנסת. כמו כן בחודש ינואר קיים בית הספר ימי עיון בנושא י' בטבת למגוון ארגונים ומכללות מהמגזר הדתי והחרדי – נשי אגודת ישראל, ארגון "לגעת ברוח", סמינר קריית ספר, מכון בית יעקב למורות ועוד.

סמינר החורף הבין-לאומי למורים דוברי אנגלית התקיים בחודש ינואר. כמו כן בחודשים האחרונים נערכו מגוון סמינרים וימי עיון למחנכים יהודים מספרד, לחברי אגודות ידידי יד ושם בדרום אמריקה, למחנכים מאיטליה, מבריטניה, מצרפת, מרוסיה, מגרמניה ומקוראטיה, למשלחת עיתונאים רומנים ולכמרים מפולין. בסוף פברואר התקיים ביד ושם **הפורום הבין-לאומי השני של הוועדה הבין-לאומית לתביעות ביטוח על תקופת השואה (ICHEIC)**, ובו היה דיון על יצירת רשת של מחנכי הוראת השואה באירופה ועל פעילויות חינוך בנושא השואה במדינות שונות ביבשת.

בחודש ינואר נפתחה **השתלמות מורים חדשה בנושא "גורלם של יהודי צפון אפריקה בתקופת השואה"** בבית הספר המרכזי להוראת השואה ובמרכז פסג"ה – פיתוח סגלי הוראה – ברמת גן.

אות חניכים מכל תנועות הנוער בישראל, דתיים וחילונים, חברי תנועות שמאל וימין, השתתפו **בקונגרס תנועות הנוער** שהתקיים ב-15 בפברואר בבית הספר המרכזי להוראת השואה ביד ושם בשיתוף מועצת תנועות הנוער ומינהל חברה ונוער במשרד החינוך. בכותרת "השואה בגוף ראשון – משמעות העדות בזיכרון השואה ותפקידם של בני הנוער", עסק הקונגרס בתפקידם של מנהיגי הנוער בהעברת העדות האישית ולפיד זיכרון השואה בחברה הישראלית היום. בקונגרס מסרו נציגי כל תנועות הנוער כתב התחייבות לנציג דור הניצולים, ובו הבטחה לפעול למען עיצוב זיכרון השואה. הקונגרס שימש במה לשיח גם בין חניכי התנועות וגם בין הדורות, ובו שוחחו בני נוער עם ניצולי שואה בקבוצות קטנות.

ניצול השואה אשר אוד (במרכז) ומנהלת בית הספר המרכזי להוראת השואה ביד ושם דורית נובק (משמאל) מקבלים את כתב ההתחייבות מטל מדר (מימין) מתנועת האיחוד החקלאי, היום וישבת ראש ועדת ההדרכה של מועצת תנועות הנוער. בכתב ההתחייבות קבלו עליהם בני הנוער חברי תנועות הנוער להמשיך לזכור ולפעול למען שימור זיכרון השואה.

בשליש הראשון של 2007 הגיעו כ-9,000 תלמידי כיתות י"א מרחבי הארץ, מאזורי מצוקה ומהפריפריה, לבית הספר בסבסוד ניכר בפרויקט "מרכז שאפל" שהוקם לפני כמה חודשים. כמו כן כ-10,000 בני נוער מרחבי העולם – מארצות הברית, מרוסיה, מצרפת, מאוסטרליה ומדרום אמריקה – השתתפו בימי עיון ביד ושם בפרויקט "תגלית". בתכנית "משבר לתקווה" הודרכו כ-4,000 תלמידי כיתות י"א הלומדים בבתי הספר של משרד התעשייה, המסחר והתעסוקה,

חדש ב-

www.yadvashem.org/education

חג נעמה שי"ק

"עדים ועדויות": תת-אתר מיוחד לציין יום הזיכרון לשואה ולגבורה

בקיץ 1945 עלה הילד יורק אורלבסקי, היום אורי אורלב, לישראל. בהגיעו לארץ נשלחו הוא ואחיו לקיבוץ גיניגר. כבר בליל הגיעם מסר הנער-ילד

עדות: "המקום הזה, קיבוץ, היה מקום מוזר ביותר. בלילה

הראשון שהגענו הושיבו אותי על הדשא הגדול של יד חדר האוכל, מסביב התאספו כל דוברי הפולנית במקום ואני סיפרתי להם מה

היה במלחמה. במשך כמה שעות איש לא זז ולא הוציא הגה. נשמע רק קולם של הצרצרים ולפעמים געיית פרה או נביחת כלב מרחוק, ורק הכוכבים נעו בשמים מעל צמרות הברושים..." (אורי אורלב, **משחק החול**).

לקראת יום הזיכרון לשואה ולגבורה תשס"ז, תת-אתר של בית הספר המרכזי להוראת השואה עוסק בפרן החינוכי של הנושא המרכזי של השנה – "עדים ועדויות" – ומציג טקסים ומערכי שיעור לתלמידי החטיבה העליונה ובתי הספר היסודיים, תפילות ושמות להקראה, עדויות מקוננות, תצלומים, מגוון קישורים ועוד.

החומרים בתת-האתר דנים בנושא מבחינה אנושית וחינוכית כאחד. מובאות בו עדויות של אורי אורלב ושל מלכה רוזנטל שהיו ילדים בשואה, ודרך סיפורם נחשפים תלמידים ומורים לסיפורה, לסיפור האנושי שבה ולמורכבותו. קולם של יחידים הוא היכול לנסות ולבטא, ולו במעט, את התמודדות היחיד, המשפחה והקהילה עם מוראות השואה. קולות יחידים אלו מרחיבים את היכולת החינוכית לדון עם תלמידים ועם מורים בשאלות חינוכיות רחבות ואוניברסליות יותר אשר ייתכן שהן נוגעות ללבם ולחיייהם של תלמידים בני זמננו. חשיבותם החינוכית, ההיסטורית והערכית של העדות ושל העדים, וכן חשיבותם האישית למוסרי העדות ולדורות הבאים אינן מוטלות בספק. מילותיה של מלכה רוזנטל ממחישות את אחד הפנים החשובים של קביעה זו ואת הדרך שבה נשזרים הנספים, הניצולים והזיכרון: "כל עוד אני בין החיים, אתם, אחיי, פחות מתים".

פיתוח החומר החינוכי באתר יד ושם באינטרנט מתאפשר בתמיכת הנדיבה של ועידת התביעות וקרן הזיכרון לתרבות יהודית.

הכתיבת היא מנהלת מגמת התקשוב בבית הספר המרכזי להוראת השואה.

הצעירים לקראת יום הזיכרון

מיועדות לשמש בסיס לעבודת יצירה נוספת של התלמידים בעקבות המפגש שלהם עם תוכני הכרזות. התלמידים מונחים כיצד לעצב בעצמם כרזות נוספות תוך שימוש באוסף מקורות כתובים וחזותיים מגוונים. פעילות ערה ויצירתית זו תאפשר לתלמידים להיות שותפים בתהליך הלמידה והיצירה ותעודד התמודדות רגשית חשובה".

תליית הערכה המשולבת – המורכבת מהכרזות שעיבד יד ושם ומהכרזות שעיבדו התלמידים – על קירות הכיתה או מסדרון בית הספר תהיה סיכום של תהליך חינוכי כולל, וכן תיצור לו המשכיות. החומרים מותאמים לתלמידי בית הספר היסודי בכיתות ד' ו-ו', והשילוב עם יצירות התלמידים מביא לידי כך שתחושתיהם ודרכי ההתמודדות שלהם נעשות לחלק בלתי נפרד מסביבת הלימוד החדשה שנוצרה. אפשר להגדיל ולהרחיב את הערכה בכל שנה, והיא מתאימה לפעילות של כיתה, של שכבה או של בית הספר.

"הערכה מאפשרת לי להשתחרר מהדברים שלימדתי עד עכשיו והלחיצו אותי", אמרה אחת המורות במפגש שהערכה הוצגה בו לקבוצת מיקוד של מורים, "היא מאפשרת לי לדבר עם תלמידי בית הספר היסודי על הדברים החשובים באמת בנושא השואה".

הכתיבת היא ראש המדור לפיתוח תכניות לימודים בעברית במגמה להכשרת מורים בבית הספר המרכזי להוראת השואה.

שואה וזהות: הכינוס הארצי השני למורים, 1-3 ביולי 2007

שאלת מקומה של השואה בעיצוב הזהות היהודית והישראלית ממשיכה להעסיק את הציבור בישראל גם כיום, 60 שנה לאחר השואה ולקראת ציון 60 שנה למדינת ישראל. הכינוס הארצי השני למורים, בשיתוף משרד החינוך – המינהל הפדגוגי, בית לחמי הגטאות, ארגון המורים העל-יסודיים והסתדרות המורים, יעסוק בהיבטים השונים של היחס בין השואה לזהות ויבחן כיצד מקומה של השואה בזהות משפיע על תודעתם של תלמידים ושל אנשי חינוך ועל מלאכת החינוך.

הכינוס מיועד לכל העוסקים בתחום הוראת השואה בבתי הספר, במוסדות הוראה והדרכה לבני נוער ובחינוך הלא פורמלי. הכינוס יערך בבית הספר המרכזי להוראת השואה ביד ושם, ויהיו בו מושבי מליאה, קבוצות דיון וסיורים באגפי המכלול המוזאוני ביד ושם; בסדנאות יציגו אנשי חינוך פרויקטים חינוכיים ותכניות למידה שהופעלו בהצלחה ושיש בהם עניין למורים אחרים.

להרשמה לכינוס ולמידע נוסף: 02-6443614, kenes.morim@yadvashem.org.il ובאתר האינטרנט של יד ושם www.yadvashem.org

מדליקי המשואות תשס"ז

דוד גור

דוד גור נולד ב-1926 באוקני, דרום מזרח הונגריה (המישר הגדול), למשפחה של ארבע נפשות. ב-1938 החל המשטר ההונגרי להחיל גזרות שהפלו לרעה את היהודים, והמצב הכלכלי של המשפחה החמיר עם שלילת רישיון המסחר של האב. חדור ברוח הציונות החליט דוד עם סיום לימודיו ב-1943 לצאת לבודפשט ללמוד מקצוע שישמש אותו בארץ ישראל. הוא עבד כשוליית בנאי אצל ארכיטקט וקבלן בניין יהודי והצטרף לפעילות המחתרת של תנועת "השומר הצעיר". ב-1943 התארגנה פעילות מקומית לקליטת פליטים שהגיעו מהארצות השכנות, ובמרס 1944, עם כיבוש הונגריה בידי הגרמנים, התארגנה במחתרת ועדת הגנה של כלל תנועות הנוער הציוניות שפעלו להצלה, להתגוננות ולהברחה. דוד הצטרף לפעילות בתא מחתרת בצוות המופקד על זיוף התעודות בדרכים מתחכמות הצליחו דוד וחבריו להשיג טפסים מקוריים, ואת עבודת הזיוף הם עשו בדירות מסתור שונות. באחת הפעמים, בעקבות הלשנה, תפסו את דוד וחבריו בלשים הונגרים. הם מיהרו לבלוע את התעודות המזויפות, ואולם ציוד הזיוף שהיה במזוודות חשף אותם. בחקירה אגרסיבית נרצח אחד החברים, ואחריה נלקחו האחרים לבית הסוהר הצבאי בבודפשט. שם הוציאו הסוהרים, על פי רשמות, אסירים שהיו מועמדים להוצאה להורג. דוד נמנה עמם. האסירים נלקחו אל מחוץ לבית הסוהר, אך להפתעתם הם הובלו למבנה של הקונסוליה השווייצרית ושוחררו. בדיעבד נתגלה שהמחתרת שיחדה קצין בכיר, וכל האסירים שכביכול היו מועמדים להוצאה להורג נלקחו למבנה של הקונסוליה. פעילותה של המחתרת ופעילות הזיוף היו בהיקף עצום ונעשו למען כל הקבוצות היהודיות והלא יהודיות. בזכות פעילות זו ניצלו חייהם של אלפי יהודים. לאחר המלחמה חזר דוד לפעילות ב"שומר הצעיר" והיה חבר בהנהגה ונציג התנועה במוסדות שונים. בין היתר הוא פעל במחתרת ב"הגנה". ב-1949, כשאסר המשטר הקומוניסטי על פעילות התנועה הציונית, היה דוד מפקד "הבריחה" האחרון ושותף להברחת חניכי תנועות הנוער הציוניות דרך צ'כיה ואוסטריה לארץ ישראל. עם תום המלחמה גילה דוד שאביו נספה באושוויץ. אמו ואחותו שרדו. ב-1949 עלה דוד ארצה. הוא בוגר הטכניון ומהנדס בניין. ב-1985 היה דוד מיוזמי הקמת העמותה לחקר תנועות הנוער הציוניות בהונגריה, והוא פועל בה עד היום. כמו כן דוד פועל ללא לאות להנחלת מורשת המחתרת לדור הצעיר. דוד נשוי לנעמי. לזוג שלוש בנות ו-10 נכדים.

יעקב (ג'קי) חנדלי

יעקב (ג'קי) חנדלי נולד ב-1928 בסלונקי שביוון למשפחה של שש נפשות, משפחה אמידה ששורשיה בסלונקי מגיעים עד המאה ה-16. ב-1941 נכנסו הגרמנים לסלונקי. הם הרסו את בית הקברות היהודי העתיק שבעיר, חרמו את בית המסחר לחומרי בניין של אביו של ג'קי והחילו את החוקים האנטי-יהודיים. שכונת "הברון הירש" בעיר נהפכה לגטו, ובמצעד של השפלה נשלחו לשם ג'קי ומשפחתו. לאחר כשבועיים נשלחה המשפחה בקרון בהמות לפולין, כ-85 איש דחוסים בקרון. לאחר כשבוע נותרו הנוסעים ללא מים ואוכל, ובכל פעם שנעצרה הרכבת, היו הגרמנים מפנים את גופות המתים שלא שרדו ובוזזים את רכוש הנוסעים. שם בקרון למד ג'קי את המשפט הראשון בשפה הגרמנית: "אתה לא תצטרך את זה עוד". הרכבת נעצרה באושוויץ, ונוסעיה הושלכו החוצה לסלקצייה ראשונה. בסלקצייה ראה ג'קי את הוריו ואת אחיותיו בפעם האחרונה, ואילו הוא ואחיו יהודה ושמואל נלקחו מיד לעבודות שונות במחנה. נוסף על התנאים הקשים של המחנה סבלו ג'קי ואחיו, כמו יוצאי סלונקי האחרים, מחוסר יכולת לתקשר עם הגרמנים או עם היהודים במחנה מפני שלא ידעו את השפות פולנית, גרמנית או יידיש. באושוויץ (בונה) איבד ג'קי את שני אחיו והיה לבדו עד שנלקח תחת חסותו של המתאגרף הסלונקי ג'קו רוזן, ובזכותו הצליח להשיג מזון ולשרוד במחנה. בינואר 1945 נשלחו האסירים לצעדת המוות. ג'קי זוכר את הדרך המושלגת שהייתה מוכתמת בדם הנרצחים, את הצעידה עד מחנה גליביץ ואת הנסיעה לדורה מיטלבאו בקרונות פחם שהיו פתוחים לקור ולגשם, ללא אוכל ומים, עד ברגן-בלזן, שם הם היו עד כניסת הבריטים למחנה. ב-1947 החליט ג'קי לעלות לארץ ישראל, התנדב למח"ל, הפליג ארצה באניה "פאן יורק" של מתנדבים מדרום אפריקה והשתתף במלחמת השחרור. ג'קי הוא היחיד ששרד מכל משפחתו. הוא נשוי לרחל. לזוג שני ילדים.

מניה ברוזצקי-טיטלמן

מניה ברוזצקי-טיטלמן, בת יחידה, נולדה ב-1932 בז'בוקרין, מחוז ויניצה שבאוקראינה. ביולי 1941 נכנס לעיירה הצבא הגרמני ולאחריו הצבא הרומני, והיהודים הצטוו להתרכז בחמישה מרתפים. אז, לחרדת הכול, ירו החיילים הרומנים בכולם. מניה איבדה את זיכרונה וכשהתעוררה גילתה שאמה נרצחה בטבח. אביה התעלף ונפל לפני הירי וכך ניצל. מניה ואביה התחבאו תחת הגופות עד רדת החשכה, חזרו לביתם וגילו שהמקומיים בזזו אותו. הם נמלטו ליער והסתתרו שם כשבוע בקור ובגשם, רעבים וצמאים, ולבסוף החליטו לחזור לביתם. כמה ימים לאחר מכן הם נשלחו לגטו בעיירה, שם התגוררו בדירה אחת עם כמה משפחות בתנאים קשים של רעב וקור, השפלות ומחלות. בגטו הם הזדעזעו לגלות שגופות הנרצחים מהטבח עדיין נמצאות במרתפים במצב מחריד של ריקבון ולא היה אפשר עוד לזהות אותן. על פי הוראת השוטרים הצטוו המבוגרים והילדים כאחד להוציא את הגופות ולקבור אותן בקבר אחים. מניה זוכרת כיצד זיהתה את גופת אמה לפי המגפיים האדומים שנעלה. היא ואביה הפרידו את גופת האם מהגופות האחרות והביאו אותה לקבורה ליד ביתם. כל אותם ימים היו עוברות ליד הגטו שיירות של אלפי יהודים מבסרביה; היהודים הובלו לנהר הבוג ושם נרצחו. את מי שנשאר בחיים לקח אביה של מניה לביתם, ולאחרים הוא היה זורק מבעד לגדר תפוחי אדמה מבושלים. לקראת תום המלחמה אספו הרומנים את כל היהודים בכיכר מרכזית בעיר כדי לחסלם בריות, ואז הגיעו במפתיע חיילים גרמנים והזהירו את הרומנים מפני הצבא הרוסי הנמצא בעיר. הרומנים מיהרו לברוח, ולתדהמת הכול התגלה שהחיילים הגרמנים היו בעצם פרטיזנים מחופשים. בתום המלחמה נשארו מניה ואביה בעיר ומניה חזרה ללימודים. ב-1980 עלתה המשפחה ארצה. ב-2003 הייתה מניה מיוזמי ההקמה של מצבת זיכרון על קבר האחים בעיירה. מניה התאלמנה במרס 2007 מבוריס, ניצול שואה ולוחם בצבא האדום. למניה שתי בנות, חמישה נכדים ונינה.

ז'ני פרנשטיין

ז'ני פרנשטיין נולדה ב-1926 בברדיוב שבסלובקיה למשפחה של שישה ילדים. הזיכרון הראשון של ז'ני מהמלחמה הוא כניסתם הפתאומית של חיילים גרמנים לביתם בערב שבת. מאז לא הפסיקו כוחות הצבא הגרמני לעבור בעיירה בדרכם לפולין. עסקיו של אביה הוחרמו, ושני אחיה הגדולים נלקחו למחנה עבודה צבאי. במרס 1942 נקראו כל הנערות עד גיל 25 להתייצב בבית הספר. ז'ני ושתי אחיותיה אדית ושרה התייצבו בבית הספר עם עוד 1,000 בנות; גם אביהן הגיע לשם ובכך קורע לב העניק לכל אחת מהן מטבע קורונה – קמע למזל. האחיות נשלחו בטרנספורט הראשון שהגיע לאושוויץ והצטוו להשאיר ברכבת את מיטלטליהן ואת הקמעות שקיבלו מאביהן. לאחר חודשים באושוויץ הן נלקחו לברקנאו עם הקמתו, שם הועסקו בעבודות פרך וסבלו מרעב כבד וממחלות. ז'ני שרדה מסלקציות רבות בשל מראה פניה האריים והצליחה להשיג עבודות "נחשקות" יותר כמו מיון בגדים והורדת חפצים מהטרנספורטים החדשים. באחד המיונים מצאה ז'ני את הטלית של אביה ולאחר זמן מה גילתה שאביה נלקח למשרפה. שלוש האחיות הקפידו לצאת לעבודה משום שידעו שהחולים והחלשים – עקבותיהם נעלמים. הן הקפידו להיות יחד תמיד, שמרו על עז לז וחלקו את האוכל שמצאו. יום אחד החליטה האחות הבכורה אדית, כשהיא חולה ותשושה, שלא לצאת לעבודה והציעה להחליף את נעליה הטובות בנעליה המרופטות של ז'ני. לאחיות היה ברור מה משמעות הדבר. הן לא ראו אותה עוד. כך, בשגרת חיים זוועתית, שרדו שתי האחיות שלוש שנים: "לא חושבים כלום, לא מרגישים כלום, רק נזהרים שלא למוות". ב-18 בינואר 1945 נשלחו הנשים בצעדת מוות לגרמניה. בתנאים קשים של הליכה בשלג ובגשם דחפה ז'ני את אחותה הכורעת תחת הנטל ולא הרפתה ממנה. באחת העיירות ננטשו האסירות, ושביהן עזבו אותן. הן המשיכו בדרך ובאזור האמריקני פגשו בחיילי הבריגדה היהודית. משם האחיות נסעו לפראג ולברטיסלבה. הן גילו ששניים מאחיהן נותרו בחיים ויצאו במסע חזרה לעיר הולדתן, עד המפגש המרגש עם האחיות. לא ידוע מה עלה בגורלם של הסב, הסבתא ואחיה הקטן של ז'ני. ז'ני ובני משפחתה נשארו בעיירה וחזרו לשגרת חיים רגילה. ב-1949 עלתה המשפחה המורחבת ארצה באמצעות הג'וינט באיניה "צמאות". בארץ נישאה ז'ני למשה. לזוג שני ילדים וחמישה נכדים.

יעקב ינק הולנדר

יעקב ינק הולנדר נולד ב-1929 בקרקוב שבפולין למשפחה של חמש נפשות. ב-1940 גורשו היהודים מהעיר, וינק ומשפחתו נאלצו להרחיק לכפרים בסביבה ולמחייתם מכרו מרכושם. ב-1942 נשלחה המשפחה לגטו

קרקוב, ושם הופרדו ההורים וינק משני אחיו. כשפשטה בגטו השמועה על אקצייה קרובה, מיהר בני המשפחה להסתתר במרתף שבו התקין אביו של ינק מנעול מיוחד שאי אפשר לפתוח מבחוץ. ינק זוכר את צעדי החיילים הגרמנים, את צעקות הבכי ואת המכות. את דלת המרתף לא הצליחו הגרמנים לפרוץ. המשפחה עברה למחנה עבודה ביציני ומשם לפלשוב. ינק זוכר את פלשוב באימה מוחלטת בשל אווירת הטרור שהשליט מפקד המחנה אמון גת שהיה נוהג לירות לכל עבר מתוך טירוף. מפלשוב נשלחו ינק ואחיו בנק לסטרובוצ'יץ ומשם לאושוויץ. במחנה הקפידו האחיות להיות יחד במשמרות העבודה, לדאוג זה לזה בחלוקת האוכל ולסעוד זה את זה בעת חולי. באושוויץ הם שרדו מהסלקציות ונשלחו למכרות הפחם ברידלטאו, שם נפצע בנק קשות ברגלו. בחורף 1944 הם הוצעדו למאוטהאוזן. בנק התקשה ללכת בגלל רגלו הפצועה, אך תחנוניו של ינק דחקו בו להמשיך, ובכוחותיו האחרונים הוא הגיע למחנה אך לא החזיק מעמד. אז הופרדו האחיות בפעם הראשונה. ינק נלקח לעבודה. את אחיו לא ראה עוד. באפריל 1945 נשלחו עובדי המחנה בצעדת מוות לגונסקורכן. כשעברה השמועה במחנה שהגרמנים ברחו, זחל ינק בשארית כוחותיו ונאסף בידי הצלב האדום לבית החולים, ומשקלו 33 ק"ג בלבד. בסמוך לבית החולים הוא פגש את חיילי הבריגדה היהודית והחליט להצטרף אליהם לאיטליה. באיטליה התגבשה קבוצה של יתומי מלחמה יהודים, והם הועברו לסלווינו לבית עליית הנוער שמכשיר לעלייה לארץ. ינק נכלל בקבוצת המייסדים – כ-60 ילדים שעבדו ולמדו עברית ומקצועות עיוניים. בבית עליית הנוער עברו בסך הכול כ-800 ילדים. בתום שנה עלו הילדים על האנייה "כתריאל יפה", אך הבריטים תפסו את האנייה, ונוסעיה נשלחו לקפריסין. ב-1947 הם הגיעו לקיבוץ משמר השרון. ינק התגייס לחטיבת הראל של הפלמ"ח, השתתף בקרבות החטיבה והיה שותף להקמת קיבוץ צאלים בנגב עם ילדי סלווינו אחרים. יעקב ינק הוא מלחין ידוע, מעבד מוזיקלי ומנצח מקהלות. בתום המלחמה התברר לינק כי אביו נספה באושוויץ, אמו נפטרה ממחלה בפלשוב ואחיו דולק נורה בברגן-בלזן שלושה ימים לפני תום המלחמה. בשנת 1955 נישא ינק לדבורה. לזוג שני ילדים ונכדה.

מרדכי (מוטקה) ויזל

מרדכי (מוטקה) ויזל נולד ב-1929 בסטמאר שבטרנסילוניה, אחת תאום במשפחה של שמונה נפשות. עם פלישת הגרמנים להונגריה ב-1944 החלו חוקי הגזע. אביו של מוטקה חש בסכנה המתקרבת ומיהר

לשלוח את שלושת בניו, בהם מוטקה, לעבודה בחווה חקלאית. בחווה ראה מוטקה כיצד נלקחו יהודי הסביבה אל תוך הגטו ההולך ומוקם בעיר. לאחר כמה שבועות נלקחו גם האחים לגטו, ושם נפגשו שוב עם הוריהם. בגטו הצליחו מוטקה ומשפחתו להתחמק מהטרנספורט הראשון אבל נשלחו בטרנספורט השני בצפיפות ובדוחק. מוטקה ואחיו התאום מאיר הצליחו לתפוס מקום ליד חרף הנשימה. ביום הולדתם ה-15 הגיעו לאושוויץ. מוטקה זוכר שמחוץ לרכבת היו נשים מגולחות שער בכתנות פסים. כששאל את אמו לפרש המראה, היא ענתה: "כנראה זה בית משוגעים של המקום". באושוויץ הם הושלכו החוצה מהרכבת במכות, ובסלקציה הראשונה הופרדו מוטקה ומאיר מהוריהם ומאחיהם, והוא לא ראה אותם עוד. כשעברו בשער וראו את הכתובת "העבודה משחררת", שאל מאיר בתימות: "כמה זמן לדעתך נצטרך לעבוד כאן כדי להשתחרר?" לאחר כשבוע נשלחו התאומים למחנה פלשוב סמוך לקרקוב, עבדו בדיר החזירים של שינדלר ושימשו שוליות בנאי. הם הועברו לגרוסרונן ומשם ללנגנבילו-ספורט-שולה שלייד רייכנברג. מוטקה קדח מחום והגיע לקרון בשארית כוחותיו. האחיות דאגו זה לזה כל העת וחלקו אוכל שגנבו ושאריות שקיבלו ממאכיל הכלבים. באחד המחנות נלקח אחיו של מוטקה לעבודה במכונה הגורמת למוות בתוך זמן קצר, ומוטקה הכריח אותו לחתוך את ידיו כתאונת עבודה כדי להינצל. ב-8 במאי 1945 נכנס טנק של הצבא הרוסי ללנגנבילו-ספורט-שולה. מוטקה ואחיו יצאו מהמחנה לבתי הגרמנים ברייכנברג שהיו ריקים. שם הם צברו כוח ויצאו במסע חזרה לסטמאר. בעיר הולדתם הם גילו שרק אחיהם הגדול שרד. לא ידוע מה עלה בגורל בני המשפחה האחרים. באמצעות תנועת ה"בריחה" הם הוברחו לאוסטריה ומשם לאיטליה ונקלטו בהכשרת "דרור-הבונים". מוטקה עלה על האנייה "ארבע החירויות", אך הבריטים תפסו אותה, והוא נשלח לקפריסין. רק במרס 1947 הוא הגיע ארצה לעתלית ואחר כך לקיבוץ שדה נחום, שם התגורר אחיו מאיר. מאיר נהרג בקרבות מלחמת השחרור. מוטקה התגייס לצבא, נפצע בפריצה למקור חיים ולאחר זמן מה יצא לקורס קצינים ומימש את חלמו להיות קצין בצבא היהודי. ב-1952 נישא מוטקה לאסתר. לזוג שני ילדים ושמונה נכדים.

עיקרי הפעילות של יד ושם

חינוך והוראה

● כ-187,000 תלמידים מישראל ומח"ל ו-1,735 קבוצות של חיילים השתתפו בימי עיון בבית הספר המרכזי להוראת השואה ביד ושם ובשלוות בית הספר בהיכל יהדות ווהלין בגבעתיים. כ-750 כיתות בישראל השתמשו בארבע תכניות "הניידת החינוכית" של בית הספר.

● כ-23,000 מחנכים ישראלים השתתפו ביותר מ-760 ימי עיון ביד ושם ובמקומות שונים בארץ. כ-800 מורים השתתפו ב-26 השתלמויות שנתיים בכל רחבי הארץ. כמו כן נערך סמינר לאנשי עדות.

● הכינוס הבין-לאומי החמישי למחנכים נערך ביד ושם ביוני 2006, והשתתפו בו כ-300 אנשי חינוך מ-21 מדינות ברחבי העולם.

● בתמיכתה של הוועדה הבין-לאומית לתביעות ביטוח על תקופת השואה (ICHEIC) ערך בית הספר 22 סמינרים לאנשי חינוך מאירופה ביד ושם ו-22 סמינרים ברחבי היבשת, והשתתפו בהם כ-1,600 אנשי חינוך, רובם הגדול אינם יהודים. בפעם הראשונה נערכו סמינרים למחנכים מיוון, מפינלנד, מליכטנשטיין ומנורווגיה.

● 4 סמינרים נערכו למחנכים יהודים, 2 סמינרים למורים לא יהודיים ממדינות מחוץ לאירופה ו-39 ימי עיון למחנכים יהודיים מחו"ל, ובהם היו יותר מ-1,000 משתתפים. מדריך מיוחד למחנכים להכנת ימי זיכרון לשואה תורגם ל-11 שפות והופץ בכמה אתרי אינטרנט, לרבות האתר של האו"ם ושל יד ושם.

● לתת-אתר של בית הספר

באתר האינטרנט של יד ושם הועלה מגוון רחב של חומרי לימוד ב-13 שפות, חלק מהם בתמיכת קרן ICHEIC – תכניות חינוך, מערכי שיעור, טקסים, פרויקטים שהכינו בוגרי סמינרים של בית הספר, הנחיות להכנת טקסי יום הזיכרון, עיתונים מקוונים, מפות אינטראקטיביות, תת-אתרים לאירועים מיוחדים, פורומים שונים ועוד. נוסף על הקורס המקוון למחנכים בעברית, הועלו שני קורסים מקוונים חדשים באנגלית.

● במהלך השנה נעשו 5 ועידות וידאו בין-לאומיות של צוות בית הספר עם תלמידים, מורים, עדים ומחנכים מאוסטרליה, מארצות הברית ומאיטליה.

מחקר ופרסומים

● המכון הבין-לאומי לחקר השואה ערך 14 סדנאות מחקר, 5 ימי עיון וערבי עיון וכינוס חוקרים בין-לאומי לציון 60 שנה לסיום משפטי נירנברג בנושא "שואה ומשפט: המשפטים שלאחר השואה – ייצוג, תודעה והיסטוריוגרפיה".

● 9 חוקרים בכירים מהארץ ומח"ל התארחו במכון במימון מלגות עמית מחקר. המכון העניק 17 פרסים לתלמידי תואר שני ולדוקטורנטים ואת פרס יעקב בוכמן ז"ל לזיכרון השואה במחקר ובספרות לחנוך ברטוב ולפרופ' שלמה אהרונוסון.

● 45 ספרים חדשים של יד ושם יצאו לאור, בהם 10 ספרי זיכרונות בעברית ו-6 באנגלית, תרגום של אלבום המוזאון החדש למען יידעו דור אחרון לצרפתית, לספרדית ולרוסית והכרך ה-34 (ל"ד) של יד ושם – קובץ מחקרים.

מסמכים, תצלומים, עדויות, שמות, ספרים וסרטים

● 3,366,725 דפי מסמכים חדשים מתקופת השואה התקבלו ביד ושם. היום שמורים בארכיון יד ושם כ-68 מיליון דפי מסמכים.

● יותר מ-415,000 שמות מדפי עד, מרשימות וממסמכי ארכיון נוספו למאגר המרכזי של שמות קרבנות השואה הנגיש באינטרנט. היום נמצאים במאגר השמות יותר מ-3.1 מיליון שמות של קרבנות השואה.

● מאגר חדש של קטלוג רשימות הקשורות לשואה הועלה לאתר האינטרנט של יד ושם.

● כ-40,500 דפי עד הוספו למאגר השמות, בהם 10,600 דפי עד ברוסית, מאז תחילת המבצע לאיסוף שמות בקרב קהילות של דוברי השפה

הרוסית במאי 2006. במאגר היום כמעט 2.1 מיליון דפי עד (כשני שלישי מכלל השמות במאגר). צוות היכל השמות טיפל בכ-8,200 פניות מהציבור (כגון הצעות לתיקונים, השלמת מידע והוספת מידע).

● 3,024 תצלומים נוספו לארכיון התצלומים והסרטים, ו-3,681 תצלומים נוספו להיכל השמות. ביד ושם היום כ-300,000 תצלומים, ונוסף על כך יותר מ-120,000 תצלומים המצורפים לדפי העד.

● 880 עדויות חדשות של ניצולי שואה, בהן 70 עדויות המשך, הוקלטו בווידיאו. ביום הזיכרון לשואה ולגבורה תשס"ו פתח יד ושם במבצע מואץ לגביית עדויות בבתיהם של הניצולים כדי לתת הזדמנות למי שנבצר ממנו להגיע לאולפנים להקליט את עדותו. עד כה הצטברו כ-45,000 עדויות בווידיאו, באודיו ובכתובים.

בשנת 2006

חסידי אומות העולם

450 בני אדם הוכרו חסידי אומות העולם. עד היום זכו בתואר זה יותר מ-21,750 איש.

אירועים, טקסים וקשר עם הציבור

בשנת 2006 ביקרו באתר יד ושם 830,000 איש, בהם 18,000 קבוצות מאורגנות.

נוסף על אירועי יום הזיכרון לשואה ולגבורה תשס"ו, אגף ההנצחה וההסברה הפיק 75 אירועים וערך 186 טקסי זיכרון. האגף ערך גם 521

סיורים מודרכים לאורחי יד ושם מתוך 3,181 הדרכות שערכה מחלקת ההדרכה לכ-59,000 מבקרים.

כ-4.5 מיליון מבקרים מ-215 מדינות גלשו באתר האינטרנט של יד ושם. לאתר נוספו 5 תערוכות וירטואליות חדשות, מאגר עדויות וידאו חדש של עשרות עדויות של ניצולים ואפשרות להאזין להרצאות של חוקרים או להוריד אותן ל-POD.

חלק מאתר יד ושם תורגם לשפה הרוסית, לרבות דף הבית, מאגר השמות המרכזי וקישורים לחומרים שונים באתר. אתר יד ושם זכה בפרס בתחרות של מצטייני אתרים WEBWARDS 2006 של אנשים ומחשבים.

כ-3,800 כותרי ספרים נרכשו לספריית יד ושם. היום יש בספרייה כ-112,000 כותרי ספרים ב-50 שפות.

היחידה לשירותי מידע ויעץ השיבה על כ-25,000 בקשות של הציבור לחיפוש שמות ומידע. היחידה גם שירתה כ-11,500 אנשים באולם הקריאה של הארכיון והספרייה וענתה לכ-6,000 פניות בכתב.

בשנת העבודה הראשונה של מרכז הצפייה נוסף לקטלוג הסרטים מידע על 2,000 סרטים חדשים. כמו כן המרכז קטלג כ-400 סרטים נוספים ואפשר לציבור לצפות בהם. כיום נגישים

לקהל כ-1,400 סרטים לצפייה דרך הממשק, מתוך סך של כ-5,000 כותרים ידועים בנושא השואה מז'נרים שונים.

מרכז הצפייה ערך תכניות במסגרת פסטיבלים לקולנוע בארץ, ימי הקרנות ביד ושם, סימפוזיונים וכינוס מדעי בשיתוף מכון המחקר בנושא הקולנוע והשואה. כמו כן מרכז הצפייה העניק בפעם הראשונה את "פרס יושב ראש יד ושם" לסרט העוסק בנושא השואה במסגרת פסטיבל הקולנוע הבין-לאומי בירושלים.

יצירות אמנות וחפצים

858 חפצים ו-148 יצירות אמנות נוספו לאוסף אגף המוזאונים של יד ושם. באוסף החפצים היום כ-25,000 פריטים, ובאוסף האמנות כ-10,500 יצירות.

שלוש תערוכות אמנות הוצגו בביתן לתערוכות – ציוריה של שרלוטה סלומון, "גירוש מונפרנאס" וציוריו של שמואל בק. תצוגת רישומים של המאייר רנה דיאז ממשפטו של הפושע הנאצי קלאוס ברבי נערכה בטרקלין הכניסה לאודיטוריום.

הצעקה האילמת

מאת ד"ר בלה גוטרמן

ספרי הזיכרונות על התקופה של אחרי השואה נוטים על פי רוב להבליט את ההישרדות ואת השיקום המופלא של מרבית הניצולים. הלוא הם נאלצו להתמודד עם ההכרה כי לא נותר להם איש, והיה עליהם למצוא את דרכם בלב אירופה המדממת, לבחור את כיוון חייהם ולהתמודד עם הבדידות הגדולה, ואף על פי כן הם התאוששו באופן מרשים. רוב הניצולים החליטו שלא לחזור לארצות מגוריהם, והם התגנבו ועברו גבולות, חצו הרים והפליגו בספינות רעועות בדרך לארץ ישראל. לא פעם נלכדו ונכלאו שוב מאחורי גדרות התיל של קפריסין.

עם עלייתם ארצה החל השיקום המופלא של רובם – הקמת משפחה, התארגנות בפעילות חברתית ופוליטית שהחלה כבר במחנות העקורים באירופה ותרומה רבתי להקמתה של המדינה. גם אם היו החיים קשים ולא בטוחים, הם חשו כי ניתנה להם הזדמנות שנייה להתערות בחיים של יצירה ומעש. אמנם בלילות שבו חלומות ביעותים "משם" וטרדו את מנוחתם, אולם הימים היו מלאים בפעילות יוצרת ובתקווה.

הניצולים אינם מקשה אחת. היו שביעוטי העבר לא הרפו מהם אף לא לרגע אחד, וימיהם ולילותיהם היו ארוגים בכאב מכלה שכרסם ולא הניח לרגעי שמחה לחדור פנימה. ברוחם הם נשארו "שם" ולא יכלו להשתחרר. הספר **הצעקה האילמת – צלה המתמשך של ההישרדות**, מאת עמוס בלס, חושף לפנינו את הפן השתוק הזה. זה סיפורם של שני אחים: עמוס, פרופסור בתוארו, הוא אדם פעיל ויוצר ותורם לביטחון ישראל; אחיו הבכור אלכס זועק לעזרה, אבל זעקתו אילמת, וכוחו אינו עומד לו.

שני הנערים הצעירים היו כלואים בגטו ורשה והוברחו מתוכו אל הצד הארי דרך תעלות הביוב, אותן התעלות שעתידות לשמש את שרידי הלוחמים. הם התגלגלו ממקום מחבוא אחד למשנהו, חיו במסווה בכפר וחשו את נחת זרועם של האיכרים. בסיום המלחמה היו האחים מבני המזל המעטים שעלה בידם להינצל, בהם הוריהם וקרובים אחרים. המשפחה עלתה ארצה והחלה במלאכת השיקום הקשה, אולם היה עליהם גם להתמודד עם קשייו של אלכס. עמוס הצעיר חש במעורפל שאחיו נשא משא כבד בנפשו, אך קצב החיים וקשיי הקליטה מנעו טיפול מתאים. מאבקו של אלכס באפלה שנצרבה בנפשו כשל, והוא

שלח יד בנפשו. אלכס היה לקרבן נוסף ומאוחר של השואה: "חדרו התמלא במהרה בספרים. סדרות בלשים, פילוסופיה, ספרי שירה, תיאולוגיה וספרות קלאסית. בכל פינה בחדר משכו את העין ציורי הפנים הזועקים, שאליהם חזר שוב ושוב [...]".

הצעקה האילמת הייתה גם נחלתם של הילדים שאיבדו את ילדותם ואת נעוריהם בתוקף נסיבות החיים. כאשר אנו עוסקים בגורלם של הילדים בתקופת השואה, עולה מאליה התמונה של ילדי הגטו, ואנו רואים לנגד עינינו את הילדים שהובלו בקרונות אל מחנות הריכוז, שם הופנו מיד אל תאי הגזים. מאליהן עולות גם העדויות על הילדים שחיו ביערות ובמחבואים, בודדים וגלמודים, ונלחמים על חייהם.

אולם שומה עלינו לזכור גם את הילדים שמשפחותיהם נמלטו אל ברית המועצות. היהודים קיוו למצוא מגן מן הכובש הנאצי ולהציל את עצמם בחסות המדינה הקומוניסטית האדירה ונקלעו למצב בלתי אפשרי שבו אמנם הורשו להיכנס למדינה, אולם הם נחשדו ונחשבו לגורם מסוכן. הם נדחקו לערבות סיביר, ליערות ולמרחבי המישורים הקפואים והופקרו לקור, למגפות ולרעב. אלפים מהם מתו, ומי ששרדו אף הם ניצולי השואה.

ספרה של בינה בויםן **ילדי הקורפוס השני** – יתמות בסיביר ובערבות קירגיזיה הוא תיאור של מסע ייסורים ושל אבדן במרחביה של ברית המועצות. משפחתה של הילדה בת האחת עשרה נמלטה מוורשה המופצצת, ועם עשרות אלפי פליטים נדחקה אל מעמקי אסיה התיכונה – לאוזבקיסטן, לקזחסטן ולקירגיזיה. המשפחה התפוררה והתפזרה, האם נפטרה מרעב ומתשישות, ובינה ואחיה הצעיר נותרו עם אב חולה וחסר אונים שנאלץ לקיים את ילדיו בחשכת החורפים הצפוניים: "לנו לילדים, לא היו בגדים מרופדים, לא היו לנו אפילו סלסלות קלועות על רגלינו. היינו עטופים בסמרטוטים מכל הבא ליד, ולא פעם היינו קפואים כשקצה האצבעות של הידיים והרגליים דוקרים וכואבים ממכת הכפור". וכך, חורף אחר חורף לחמו השלושה על חייהם, והאב, במאמצים כבירים, הצליח לצרף את בינה ואת אחיה לבית ילדים שהתארגן בסוזאק הקירגיזית ואחר כך בלגובשצ'נסק. כוחותיו שלו אפסו, וללא קורת גג, בודד ומתענה, הוא נפטר מרעב. מן הרגע הזה היה "הקורפוס השני" – כך כונתה הקבוצה בבית הילדים – למסגרת ההשתייכות היחידה שנותרה להם: "חיכו לנו ילדי הבית. הקיפו אותנו בחום ובהשתתפות כנה ביגונו [...] בכי מחודש פרץ מדי פעם מגרוננו, אבל ידענו כי ציבור שלם של ילדי שכול ויתמות אנו. זה הבית וזו המשפחה, הקורפוס השני, יהיה אשר יהיה".

בתום המלחמה שבו בינה ואחיה לפולין. מאמציה למצוא ניצולים מבני המשפחה העלו חרס, ונודע לה שאיש מהם לא שרד. בינה עלתה לארץ ישראל על סיפונה של הספינה "אקסודוס" – יציאת אירופה תש"ז בדרכה לבנות בה חיים חדשים ולהכות שורשים.

הכתבת היא העורכת הראשית של ההוצאה לאור.

מנהלת חדשה למחלקת ההוצאה לאור

בחודש פברואר סיימה ד"ר בלה גוטרמן למלא את תפקיד המנהלת של ההוצאה לאור ביד ושם. ד"ר גוטרמן תמשיך למלא את תפקיד העורכת הראשית של ההוצאה לאור. הנהלת יד ושם מאחלת למנהלת החדשה של המחלקה גבי הדר הצלחה מלאה בתפקידה המאתגר.

התערוכה "אין משחקים ילדותיים" נפתחה במשרדי האו"ם בווינה שבאוסטריה, בתמיכתה הנדיבה של קרן העתיד של אוסטריה, ובמרכז למחקר ולתיעוד של גירושם וריכוזם של יהודי אזור אורלאן שבצרפת.

ב-24-25 בינואר ערך המכון הבין-לאומי לחקר השואה ביד ושם כינוס בנושא "השואה, רפואה ואתיקה רפואית" בשלוחת בית הספר המרכזי להוראת השואה של יד ושם בגבעתיים. הכינוס נערך בשיתוף הפקולטה לרפואה על שם רות

יושב ראש הנהלת יד ושם אבנר שלו (משמאל) מדריך את ראש הממשלה אהוד אולמרט (מימין) בתערוכת יד ושם על האנטישמיות בת זמננו. התערוכה הוצגה במשרד ראש הממשלה לרגל יום הזיכרון הבין-לאומי לקרבנות השואה.

וברוך רפופרט בטכניון – מכון טכנולוגי לישראל ובתמיכתו של מרכז גרטנר לכינוסים בין-לאומיים בנושא השואה וועידת התביעות. מלומדים וחוקרים בתחום מהארץ, מארצות הברית ומגרמניה הרצו על סוגיות שונות: הוראת הרפואה בגרמניה הנאצית, השבחת גזע והמתת חסד, ניסויים רפואיים שעשו הנאצים והדילמות של רופאים יהודים בגטאות, בתי ספר לרפואה ואתיקה רפואית היום ועוד.

עמותת דורות ההמשך – נושאי מורשת השואה והגבורה ערכה ערב עיון בתל אביב בנושא "הכחשת השואה והמאבק באנטישמיות" בשיתוף יד ושם. יושב ראש עמותת דורות ההמשך ד"ר יוסי שוב פתח את הערב והשר לקליטת עלייה זאב בוים התייחס לנושא. בדיון השתתפו פרופ' אלחנן יקירה מהאוניברסיטה העברית בירושלים, נשיא המכון לחקר תקשורת המזרח התיכון (MEMRI) יגאל כרמון ואלון פנקס, לשעבר קונסול ישראל בניו יורק. את הערב הנחה ראש דסק החוץ בערוץ 1 אורן נהרי, והזמרת ג'יני רבין הופיעה בקטעי שירה.

ב-21 בינואר התכנס **מפגש ניצולי שואה** בשלוחת בית הספר המרכזי להוראת השואה של יד ושם בגבעתיים (בית ווהלין) במעמד יושב ראש הנהלת יד ושם אבנר שלו ויוסי שריד, מחבר הספר **פפיצ'ק – הוא לא ידע את שמו**. ד"ר גדעון גרייף הנחה את הדיון עם הניצולים חיה רוזנבאום, פטר גרינפלד, גבריאל נוימן ויצחק כהן בנושא אושוויץ וזיכרונותיהם האישיים על המחנה. הזמרת רות לוין הופיעה בקטעי שירה.

לעבוד קשה, כתף אל כתף, לוודא שהשואה לא תחזור לילדינו או לכל הדורות הבאים."

ב-26 בינואר **העצרת הכללית של האו"ם קיבלה בקונצנזוס החלטה המגנה את הכחשת השואה**. ההחלטה מגנה ושוללת כל ניסיון שהוא להכחיש שהשואה הייתה אירוע היסטורי וקוראת לכל המדינות לדחות כל פעילות הכחשה מכל סוג שהוא. במכתב למזכ"ל החדש של האו"ם באן קי-מוון כתב יושב ראש הנהלת יד ושם אבנר שלו: "דבר ראוי הוא שבערב יום הזיכרון הבין-לאומי השני לקרבנות השואה הביעה הקהילה הבין-לאומית את תיעובה מהכחשת השואה לכל סוגיה ואת כוונתה להילחם בתופעה ההרסנית הזאת. בעולם שבו הכחשת השואה הולכת ומתגברת, חשוב מאוד שקולו של האו"ם יישמע."

באירוע ההנצחה המרכזי של האספה הכללית בניו יורק שנערך ב-29 בינואר, חנך תת-מזכ"ל האו"ם לענייני יחסי ציבור שאשי ת'ארור **אתר אינטרנט חדש** שמציג חומרי מולטימדיה על אודות השואה. את האתר הקימו יד ושם ומכון קרן השואה באוניברסיטת דרום קליפורניה (SFI), והוא נגיש מאתר יד ושם באינטרנט. האתר תוכנן במיוחד לתכנית המיוחדת של האו"ם – "האו"ם והשואה" – והוא משמש את סגל מרכזי המידע של האו"ם ברחבי העולם ומאפשר למשתמשים להעמיק את הבנתם על אירוע מוכן זה בהיסטוריה העולמית. באתר ארבע עדויות של SFI בצד עושר של חומרים ממקור ראשון מהארכיון המקיף וממאגרי הנתונים המקיפים של יד ושם, לרבות חפצים ותמונות מקוריים, גזרים מקוריים מיומנים וממכתבים, ערכי אנציקלופדיה ולקסיקונים, חומרי לימוד ורשימות תדרוך.

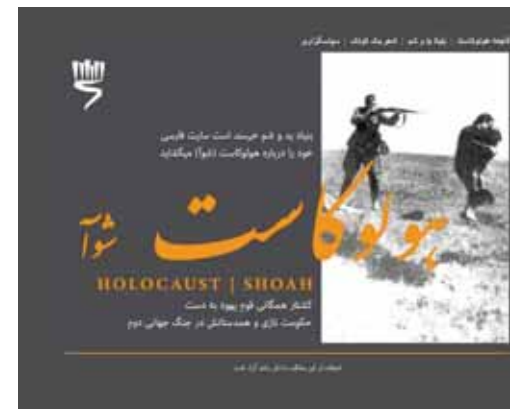
יד ושם יזם כמה תערוכות ניידות ברחבי העולם, ובהן תערוכה שעניינה האנטישמיות בת זמננו שהוצגה במשרד ראש הממשלה ב-28 בינואר. התערוכה היא חלק מהתערוכה הניידת של יד ושם בשפה הגרמנית שתיחנך בקיץ 2007 בגרמניה ומשקפת את האנטישמיות העכשווית כפי שהיא באה לידי ביטוי בתקשורת של אירופה, באמצעות קריקטורות, תמונות וסיקור מגמתי, ובחברה באירופה שבה מתרבים מעשי האלימות נגד אישיים, מוסדות וסמלים יהודיים.

ב-28 בינואר גם נפתחה תערוכה של יד ושם בדרזדן שבגרמניה – "טוראי טולקאצ'ב בשערי הגיהנום". התערוכה הוצגה בבניין האו"ם בניו יורק כבר בשנה שעברה והשנה נפתחה בבניין הפרלמנט של מדינת סקסוניה בגרמניה במעמד יושב ראש הפרלמנט של סקסוניה, יושב ראש מועצת יד ושם יוסף (טומי) לפיד ויושבת ראש אגודת ידידי יד ושם בגרמניה פרופ' ריטה זיסמוט. התערוכה נפתחה גם בבניין העירייה של מונפלייה.

מאת לאה גולדשטיין

יום הזיכרון הבין-לאומי השני לקרבנות השואה היו אירועים חשובים והתפתחויות משמעותיות בהנצחת השואה ברחבי העולם.

בעקבות הסימפוזיון המיוחד בנושא הכחשת השואה שנערך ביד ושם בדצמבר, העלה יד ושם בחודש ינואר **תת-אתר מיוחד בשפה הפרסית**. החומר באתר מבוסס על ספר מוזאון יד ושם **למען יידעו דור אחרון** (מאת אבנר שלו וד"ר בלה גוטרמן), ותרגם וערך אותו מנשה אמיר, איש קול ישראל ומומחה בנושא אירן. האתר מתאר ב-20 פרקים המסודרים בסדר כרונולוגי את תולדות השואה מעלייתם של הנאצים לשלטון ועד משפטיהם של פושעים נאצים לאחר המלחמה. עשרות תצלומים מלווים את הטקסט, וכן שיר שכתב אברמק קופולוביץ' בגטו לודז' כשהיה בן

13, שנה לפני שנספה באושוויץ. באתר גם פרק על יד ושם – מבנהו, מטרותיו ועבודתו. התגובה החיובית של קהל דוברי הפרסית לא איחרה לבוא. ברבע הראשון של 2007 ביקרו בתת-האתר הפרסי יותר מ-25,000 אנשים, לרבות יותר מ-10,000 מאירן (לעומת כ-3,000 מבקרים מאירן באתר יד ושם בכל שנת 2006). "איזו דרך נפלאה להתמודד עם השנאה שנשפכה מאירן", כתבה גולשת. "אני בטוחה שהרבה אנשים במזרח התיכון אינם יודעים כמה נוראית הייתה השואה. האתר עוזר לשנות את נקודת מבטם נגד ישראל". "האתר שלכם משתמש בלשון פשוטה ולא משוחדת", כתב אזרח אירני שגר היום בלונדון. "אני בטוח שכל מי שמבקר בו יגיע לאמונה חזקה שכולנו צריכים

”מסע של גילוי” מנהל מחלקת חסידי אומות העולם פורש לאחר 24 שנות עבודה

ד”ר מרדכי פלדיאל

משותף אלא החלטה משותפת, החלטה רגעית לעזור למישהו הנתון בסכנת חיים מיידית ומוחשית. ”הסיפורים האלה מתחילים כמעט תמיד בקשר עין עם הקרבן או בצפייה במצב מחריד כל כך, שהמציל מרגיש שעליו לפעול. אחר כך המציל או המצילה למדו כיצד לפעול בחשאי וכיצד להתגבר על הפחד מסיכון חייו.”

לפלדיאל תאוריה מעניינת של אופי מעשיהם של

חסידי אומות העולם, שלא כמו הרוצחים. ”השואה היא ד”ר מרדכי פלדיאל הסיפור של ’רצח בעימי’ – הוראות לרציחות תעשייתיות מלמעלה, מפי אנשים שאפילו לא לכלכו את ידיהם בדם. רוב מחוללי הזוועות טענו לימים כי הם ’רק מילאו הוראות’, ואף על פי שאין בכך כדי לנקות אותם ממעשיהם, זו עובדה נכונה. לעומתם המצילים היו דוגמאות לתופעה הפוכה לגמרי – אנשים שהחליטו החלטות פרטיות ואינדיבידואליות נגד הנורמה החברתית המקובלת והשלטת ועשו מעשה אנושי בדרגה הגבוהה ביותר בלי לצפות לגמול או להכרה ציבורית.”

פלדיאל ניחן בזיכרון חזק לפרטים ובכישורין נדיר לסיפור סיפורים ומקריני חמימות ודאגה. ”מאחר שמתן התואר חסיד אומות העולם נשען על עדויות ממקור ראשון, צר לי לבשר כי נשאר לנו מעט מאוד זמן – אולי שנים מעטות – לאסוף את הראיות שעוד נותרו על סיפורים אנושיים יוצאי דופן אלו. אני מאחל למחליפתי הצלחה רבה בתפקידה, אך מעל לכול, אני מקווה שהתגליות שהיא תגלה ימלאו אותה השראה, כשם שמילאו אותי.”

ר”ר מרדכי פלדיאל, מנהל מחלקת חסידי אומות העולם ביד ושם, פרש מעבודתו אחרי 24 שנים. מחליפתו בתפקיד היא אירנה שטיינפלד, לשעבר העוזרת הבכירה ליושב ראש הנהלת יד ושם.

”כשהתחלתי בתפקיד בנובמבר 1982, יד ושם כבר העניק את התואר חסיד אומות העולם לכ-4,000 לא יהודים”, פלדיאל נזכר. ”איש לא האמין כי נוכל להעניק תואר זה עוד לרבים – הסברה הייתה שבכך הסתכמו הדוגמאות המעטות של מעשי חמלה בשואה – אך המספר המשיך לעלות, וכיום הוא עומד על כמעט 22,000 חסידי אומות העולם. עבודתי כאן הייתה מסע של גילוי אנשים רגילים מכל המגזרים שסיכנו את חייהם להצלת יהודים ואשר העולם כמעט לא היה מודע לקיומם”. על אף החשש שסיפוריהם של חסידי אומות העולם ”יאפילו” על זוועות השואה, פלדיאל מאמין בהפך הגמור: ”סיפורי המצילים אינם חשובים כשהם לעצמם בלבד, הם מחזקים בפועל את הנרטיב של השואה על ידי הדגשת הסכנות שנסקפו ליהודים ואת ייאושם הקיצוני. כמו כן, הסיפורים מוסיפים נופך של אמון לסיפורי הניצולים וכך מכים את מכחישי השואה מכה ניצחת”. פלדיאל עצמו היה ילד קטן בשואה, והוא שרד בזכות חסיד אומות העולם.

בשנות עבודתו נפעם פלדיאל מהמניעים למעשי הגבורה העילאיים ולנדיבות של המצילים. ”סוציולוגים, פסיכולוגים והיסטוריונים רבים ניסו למצוא מכה משותף למצילים – חיי משפחה אוהבים, מודעות חברתית בולטת או אפילו תחושת הרפתקנות”, הוא מסביר, ”אך רוב בני האדם ניחנו בכמה מהתכונות הללו או בכולן, ורובם לא עזרו ליהודים הנרדפים”. פלדיאל מאמין שלמצילים לא היה אפוא מניע

ד”ר משה בייסקי ז”ל

ד ושם מביע את צערן על פטירתו של שופט בית המשפט העליון בדימוס, חבר מועצת יד ושם וחבר הנהלת יד ושם לשעבר ד”ר משה בייסקי.

משה בייסקי נולד ב-1921 בעיר דזיאלושיץ שבפולין ועבר את השואה בפעילות מחתרטית ובמחנות. הוא ניצל בעזרתו של חסיד אומות העולם אוסקר שינדלר, עלה לארץ ב-1945 והתגורר בקיבוץ תל יצחק. אחרי לחימתו במלחמת השחרור למד בייסקי משפטים בישראל ובצרפת. ב-1960 מונה לשופט בית

ד”ר משה בייסקי ז”ל

משפט השלום בתל אביב וב-1979 מונה לשופט בבית המשפט העליון ושימש בתפקידו זה עד 1991. במהלך חייו הוא המשיך לפעול למען ניצולי השואה: משנת 1966 היה חבר בוועדה לציין חסידי אומות העולם ביד ושם ומשנת 1970 ועד 1995 היה יושב ראש הוועדה. כמו כן הוא שימש נשיא בית הדין הציני העליון של התנועה הצינית ויושב ראש המכון ללימודי השואה ”משואה”. יהי זכרו ברוך.

הוקרה לחסידי אומות העולם הצרפתיים בפנתאון בפריז

משמאל לימין: יושב ראש הנהלת יד ושם אבנר שלו, מנהלת דסק ארצות דוברות צרפתית מירי גרוס ותומך יד ושם מקסי ליברטי

ב-18 בינואר חשף נשיא צרפת ז'ק שיראק לוח הוקרה לחסידי אומות העולם הצרפתיים בפנתאון בפריז. טקס ההוקרה הממלכתי שודר בשידור חי בערוץ הטלוויזיה הצרפתי, והשתתפה בו נשיאת הקרן הצרפתית לזיכרון השואה סימון וייל שיזמה את האירוע. נכחו בטקס ניצולי שואה מצרפת ומציליהם חסידי אומות העולם, ראשי הקהילה היהודית בצרפת, ראשי הכנסייה הקתולית, הארכיבישוף של פריז, יושב ראש הנהלת יד ושם אבנר שלו ומנהלת דסק ארצות דוברות צרפתית של האגף לקשרי חוץ ביד ושם מירי גרוס.

נשיא צרפת הדגיש את חשיבותו של הטקס: ”התכנסנו היום כדי להזכיר את עברנו אבל גם כדי להעשיר את ההווה ואת העתיד שלנו. בתלמוד כתוב, וכך גם במדליה המוענקת היום לחסידי אומות העולם: ’כל המציל נפש אחת כאילו הציל עולם ומלואו’. צריך להבין את כל כוחה של אמירה זו: בהצלת אדם אחד הציל כל חסיד במידת מה את האנושות כולה. זיכרון זה, היו בטוחים והיו אף גאים, ייחרת לדורי דורות.”

”חסידי אומות העולם הצרפתיים חשבו כי הם חלפו מן ההיסטוריה”, אמרה סימון וייל. ”למעשה הם שכתבו אותה. מכלל קולות המלחמה, קולם כמעט ולא נשמע, בקושי לחישה קלה, והיה עלינו להתאמץ כדי לשמוע אותה. הגיע הזמן שנשמע אותם ושנבטא את כל הוקרתנו ותודתנו.”

יד ושם מעניק את התואר חסיד אומות העולם ללא יהודים ששמו נפשם בכפם למען הצלת יהודים בתקופת השואה ללא תמורה. עד כה הכיר יד ושם בכמעט 22,000 חסידי אומות העולם, מהם 2,646 צרפתים.

פרויקטים עממיים נרחבים בכל רחבי העולם

הקליטה ההקלהלית של המשדר. כמו כן קהילות שונות בעולם התורני נענו לקריאה של חבריהן למלא דפי עד להנצחת קדושי השואה. במגזר זה הפרויקט מתמקד גם בתיעוד שמות של קרבנות שצוינו בלוחיות זיכרון ובמצבות ושל קרבנות שהוזכרו בספרי קודש.

אחרי 65 שנה פגש דניאל אביר מיראל (מימין) את בת דודתו מאשה פינשטיין מפולין (במרכז). מאשה מצאה את אביר באמצעות המאגר המרכזי של שמות קרבנות השואה באתר יד ושם באינטרנט. שלי ישראל מארצות הברית (משמאל), בת דודתה מדרגה שנייה של מאשה מצד אמה, הצליחה גם היא לאתר את מאשה באמצעות אתר יד ושם, בעזרתה של חוקרת השורשים פטרישה ווילסון (שנייה משמאל). בפגישה המרגשת נכח מנהל היכל השמות אלכסנדר אברהם (שני מימין).

יד ושם קורא למתנדבים בישראל לסייע למתקשים במילוי דפי עד. נא לפנות לפקס 02-6443409.

ום הזיכרון לשואה ולגבורה יצוין בכמה וכמה פרויקטים לאיסוף ולתיעוד של שמות הנספים בקהילות יהודיות בכל רחבי העולם. הצלחתם של הפרויקטים העממיים האלה מותנית אך ורק בהשתתפות פעילים מתנדבים, בפרסום הפרויקט ובסיוע לציבור בתיעוד שמות בדפי עד. דפי עד וכרזות המפרסמים את הקמפיין כבר הופצו בתפוצה רחבה במקומות מפגש יהודיים בארצות הברית, באירופה, באוסטרליה, בדרום אמריקה, בדרום אפריקה ובברית המועצות לשעבר, והם מעודדים אנשים לבדוק אם שמות הנספים בשואה המוכרים להם תועדו תיעוד רשמי ביד ושם. בישראל גופים רבים מציעים סיוע במילוי דפי עד – מחלקות ייעוץ לקשיש בביטוח לאומי, "עמך", יד שרה, וכן בלשכות ובמחוזות של משרד הקליטה, לרבות בתי עולים, מועדונים, ספריות, ארגוני עולים וכדומה.

מאמצי האיתור נעשים גם בהונגריה, ארץ המוצא של כ-600,000 קרבנות שואה (לרבות האזורים הסמוכים ברומניה, בסלובקיה ובסרביה). במאגר המרכזי של שמות קרבנות השואה מידע על יותר מ-300,000 שמות של קרבנות יהודים מאזור זה, ורובו נלקח מרשימות ארכיון. עד כה הגישו קרובי משפחה של קרבנות המתגוררים שם היום ליד ושם 4,500 דפי עד בלבד. יד ושם, בשיתוף הקרן הצרפתית לזיכרון השואה, חובר לקהילות היהודיות המקומיות (מספר חבריהן הכולל הוא 80,000 עד 100,000, רובם ניצולים או צאצאיהם) ולארגונים יהודיים כדי לעודד למלא דפי עד ולהפקיד ביד ושם מסמכים מתאימים אחרים שברשותם.

ובאשר לדוברי השפה הרוסית, הקמפיין הורחב בלטיביה, בליטא ובחצי האי קרים, וכן בגרמניה ובארצות הברית בקרב קהילות דוברי רוסית, כדי להמשיך לאסוף שמות של קרבנות מברית המועצות לשעבר. עם זאת משרד הקליטה מעודד את אוכלוסיית העולים דוברי הרוסית למלא דפי עד בעזרת פעילויות

אירועי ינואר-מרץ 2007

11 בינואר טקס חלוקת מלגות על שם דנק גרטנר באמצעות יד ושם במעמד יושב ראש הנהלת יד ושם אבנר שלו, ראש המכון הבין-לאומי לחקר השואה ביד ושם והעומד בראש הקתדרה לחקר השואה על שם ג'ון ניימן פרופ' דוד בנקור, ריטה ובוב בריינן ונציגי משפחת גרטנר. הזוכה במלגה השנה היא רחל ברגר, סטודנטית באוניברסיטת בר אילן, על מחקרה **השפעת השואה על האמנות החזותית הישראלית של "הדור הראשון"**. לאחר הטקס נשאה רחל ברגר הרצאה בנושא "השתקפות המראות באילמות: עדות זיכרון ותגובה – השואה באמנות החזותית בישראל".

23 בינואר הרצאה בנושא "הערבים והשואה: עבר, הווה ואלטרנטיבות לעתיד" מאת ד"ר רוברט סטלוף, מנהל המכון למדיניות במזרח התיכון בוושינגטון ומחבר הספר *Among The Righteous: Lost Stories from the Holocaust's Long Reach into Arab Lands*.

6 בפברואר מפגש הוקרה לניצולי שואה תושבי עמק חפר לרגל סיום פרויקט תיעוד שבו נאספו 90 ראיונות המתעדים את סיפור חייהם בימי השואה

ואת תרומתם הייחודית לעמק חפר. באירוע המרגש נשאו דברים מנכ"ל יד ושם נתן איתן, מנהלת בית טרזין אניטה טרסי ומנהל מרכז התיעוד בעמק חפר ז'רר לה פונד (ראו תמונה למטה). יעקב גוטרמן נשא דברים בשם הניצולים.

25 בפברואר עצרת זיכרון לציון 65 שנה לטביעת 769 מעפילים באנייה "סטרומה" במוזאון ובבית הכנסת על שם "סטרומה" בבאר שבע, במעמד ראש עיריית באר שבע יעקב טרנר, הרב הראשי לקהילות רומניה הרב מנחם הכהן, נציג חיל הים, מנהלת מכון התרבות הרומני בישראל ICR ד"ר מאדיה אקסנצ'ו, מנכ"ל יד ושם נתן איתן ונציגי המשפחות השכולות וסגן יושב ראש המוזאון אינג' ברוך טרקטין. הנחה את האירוע יושב ראש המוזאון ובית הכנסת על שם "סטרומה" אריה רייטר.

8 במרץ מפגש לרגל ההוצאה לאור של הספר מהשואה אל שחר חדש – סיפורו של דוד שחר (הימלפרב) מאת דוד שחר בהוצאת דוקוסטורי בע"מ ובסיוע הקרן לתמיכה בספרי זיכרונות של ניצולי שואה – יד ושם. המפגש התכנס בבית ווהלין, שלוחת בית הספר המרכזי להוראת השואה בגבעתיים. נשאו דברים הנספח הצבאי בשגרירות פולין בישראל קולונל ירנוש דראז'יק, יושב ראש ארגון יוצאי צבאות פולין וסגן יושב ראש ארגון הוורטנים גרל (מיל) רומן יגל ומחבר הספר דוד שחר. את המפגש הנחתה ד"ר בלה גוטרמן, העורכת הראשית של ההוצאה לאור ביד ושם.

22 במרץ יום עיון לרגל ההוצאה לאור של הספר בין זיכרון לתקווה – ניצולי השואה בגרמניה הכבושה מאת זאב מנקוביץ בהוצאת יד ושם (ראו גיליון 44, חורף תשס"ז). ד"ר שלמה שפיר, העורך לשעבר של כתב העת **גשר**, נשא הרצאה בנושא "הערות וזיכרונות של עד התקופה", ופרופ' חגית לבסקי מהאוניברסיטה העברית בירושלים נשאה הרצאה בנושא "עיצובה של 'שארית הפלטה' במחנות העקורים". בהמשך הדיין הגיב מחבר הספר ד"ר זאב מנקוביץ לדברי המרצים.

הארכיבישוף של פריז אנדריה ארמנדו-טרואה ביקר ביד ושם ב-14 בפברואר עם חברי הכנסייה הקתולית בצרפת. בסיום הוא ביקר גם במרכז הלמדיה – מרכז השאלות הגדולות בעקבות השואה.

שרת החוץ של בריטניה מרגרט בקט (בתמונה) סירה במוזאון לתולדות השואה ב-7 בפברואר, בהדרכתה של האוצרת הבכירה לאמנות באגף המוזאונים ביד ושם יהודית שן-דר.

ב-21 בינואר סייר שר החוץ של קנדה **פיטר ג' מקיי** (במרכז) במוזאון לתולדות השואה בהדרכתה של האוצרת הבכירה לאמנות באגף המוזאונים ביד ושם יהודית שן-דר (משמאל).

בביקורו ביד ושם ב-21 בינואר, בהדרכתה של שירה סטרנבוה מאגף הארכיון, סייר **סגן ראש ממשלת צ'כיה אלכסנדר וונדרה** במרכז הספר.

ב-12 במרץ ביקרו ביד ושם כ-10 **פליטים סודנים** שהגיעו לישראל בשל רצח העם שמתחולל בחבל דרפור. הקבוצה סיירה במוזאון לתולדות השואה בהדרכתו של מנהל הספריות ביד ושם ד"ר רוברט רוט.

נשיא הבונדסטג של גרמניה ד"ר נורברט למרט (משמאל) ביקר ביד ושם ב-3 בינואר בהדרכתה של העוזרת הבכירה דאז ליושב ראש הנהלת יד ושם אירנה שטיינפלד (מימין). גם בבית הכנסת החדש.

מוזאון יד ושם: "אחד משבעת פלאי העולם הבאים"

המוזאון לתולדות השואה ביד ושם הוגדר "אחד משבעת פלאי העולם הבאים" בכתב העת *Conde Nast Traveler*. במסגרת ההוקרה השנתית של כתב העת על הישגים אדריכליים, הוגדר בניין המוזאון שתכנן האדריכל משה ספדי אחד מ"שבעת הפלאים" של שנת 2006, והוצגו תמונות של פנים המוזאון ושל המרפסת המשקיפה היום על ירושלים.

מעצבת המוזאון מציגה תצלומי עיניים של נספים

ב10 בפברואר נפתחה תערוכת אמנות ניידת "עיניים – השתקפות הנפש" של מעצבת המוזאון לתולדות השואה דורית הראל. התערוכה הוצגה כשלושה שבועות בבית האמנים בחיפה ולפני כן במרכז ז'ר בכר בירושלים, והוצגו בה תצלומים של 350 זוגות עיניים, בהם תצלומי עיניים של נספי השואה שהראל לקחה מפריסת הקונוס העליון בהיכל השמות שעיצבה במוזאון ביד ושם. לפני כשנה זכתה הראל בפרס על עיצוב הפנים של המוזאון לתולדות השואה.

חדש במוזאון: הדרכה קולית אישית

מאת ויילן אוריה

מחודש פברואר 2007 מוצעת לקהל המבקרים באתר יד ושם הדרכה קולית אישית לסיור במוזאון לתולדות השואה. בשירות הסברים על כ-80 מוצגים במוזאון, דברי רקע מפי קריינים מקצועיים, קטעי מוזיקה מקוריים, תמציות היסטוריות, נאומים מתקופת השואה וקטעי עדות מפי ניצולי שואה. השירות מתקיים בזכות תמיכתם של התורמים האלה: רג'יון איל דה פרנס, הנסיך הנס-אדם השני ליכטנשטיין, איגוד הבנקים (ליכטנשטיין), לשכות התעשייה והמסחר (ליכטנשטיין), קרן HEM (ליכטנשטיין), הנסיך מיכאל ליכטנשטיין, מדינת סקסן (גרמניה), יוסף וסופיה לנדאו (ונצואלה) ומיכאל בז'ליאנסקי (רוסיה). את המדריך הקולי אפשר לשכור בעמדת השירות בבניין המבואה ליד המודיעין או בדלפק הקבוצות במחיר של 15 ש"ח ליחיד. קבוצות יכולות לשכור את המדריך הקולי במחיר מוזל של 12 ש"ח ליחיד. לעת עתה השירות מוצע בעברית, באנגלית ובצרפתית. בקרוב ינתן השירות בשפות נוספות, לרבות ספרדית, ערבית ורוסית. הכתבת היא מנהלת מחלקת קשרי קהל ושיווק תירוטי ביד ושם.

שתי תערוכות מקוונות חדשות "יקרא וידע העולם"

עדות לשואה: ארכיון "עונג שבת"

כל חיוב להיות מתועד, מבלי לשמוט אפילו עובדה אחת. ובבוא היום – ויום זה בוא יבוא – יקרא וידע העולם את אשר עוללו הרוצחים."

מארכיון "עונג שבת"

ארכיון "עונג שבת" הוא האוסף החשוב ביותר של מקורות המתעדים את השואה – מקורות אשר כתבו, יצרו ואספו הקרבנות עצמם, בזמן אמת, כאשר חוו את זוועות השואה.

בארכיון יומנים, רשימות, זיכרונות, תצלומים, עיתוני מחתרת, מונוגרפיות ומכתבים, כולם בעלי ערך עצום בניסיון לחקור את תנאי המחיה, היצירה, המאבק והרצח של יהודי פולין בשואה.

מייסוד ומנהלו של הארכיון היה עמנואל רינגלבלום – היסטוריון, מורה, פעיל חברתי ובעל חזון שקיבץ תחת קורת גג אחת סופרים, מורים, מובילי תרבות, משכילים ועובדי ציבור בחשאי בימי שבת אחר הצהריים. בהנהגתו ובהדרכתו של רינגלבלום ובתנאים בלתי אפשריים יצרו חברי "עונג שבת" את התייעוד והמחקר על תקופה נוראית זו ומאגר של מורשת רוחנית לדורות שלמים שהוכחדו באכזריות.

התערוכה המקוונת החדשה "יקרא וידע העולם" היא הצצה לעבודתם של חברי "עונג שבת", ושל עמנואל רינגלבלום במיוחד, דרך מבחר תצלומים, מסמכים, עיתונים, יומנים ועוד אשר השתמרו על ידי החבאתם מתחת לאדמה בתקופת הגטו. כמו כן, בתת-האתר אפשר לצפות בסרטון המספר את סיפור הארכיון וגם בדבריו החריפים של ניצול גטו ורשה וחוקר השואה בעל השם העולמי, יועץ אקדמי של יד ושם, פרופ' ישראל גוטמן.

"ניצוצות של אור: סיפורם של חסידי אומות העולם באושוויץ"

"לו נכשלתי, כלומר מאפשרת את המוות של האדם שיכולתי אולי להציל, רק מפני שאני עצמי הייתי בסכנה, הייתי עושה את אותה השגיאה שעשה כל העם הגרמני [...] האנשים שהורו וביצעו את הפשעים הנוראים הללו לא היו רבים. אך רבים לאין שיעור אפשרו להם להתבצע מפני שלא היה להם האומץ למנוע אותם."

מתוך עדותה של ד"ר אלה לינגס, חסידת אומות העולם שהייתה אסירה באושוויץ

אושוויץ – המקום שבו למעלה ממיליון איש, רובם יהודים, נרצחו, היה בצדק לסמל של השואה ולסמל הרוע המוחלט. עבור העם היהודי, אושוויץ הוא בית הקברות היהודי הגדול בעולם, בית קברות שאין בו קברים. ואף על פי כן, גם בתופת החשוכה של אושוויץ היו ניצוצות של אור. על אף הדה-הומניזציה שהייתה חלק בלתי נפרד מהמערכת של המחנה, היו אסירים במחנה שעשו מעשים יוצאי דופן של סולידריות ושל אנושיות. גם לא יהודים היו בהם, והם סיכנו את חייהם כדי להקל את הכאב, להעניק עזרה ולהציל יהודים. הם הוכיחו שגם בתוך מערבולת הרצח והאכזריות היה אפשר לנהוג אחרת. התערוכה "ניצוצות של אור" מביאה שישה מסיפוריהם.

הונגריה חותמת על הסכם של חינוך ואיסוף שמות

ביקורו ביד ושם בינואר חתם שר החינוך של הונגריה ד"ר אישטוון הילר (מימין), עם יושב ראש הנהלת יד ושם אבנר שלו) על הסכם שיתוף פעולה בין יד ושם לחינוך של הונגריה. ההסכם נחתם לרגל ציון עשור לשיתוף פעולה פורה בין יד ושם להונגריה, ובמסגרתו יערך מבצע מיוחד לאיסוף שמות מהונגריה.

על פי ההסכם, אנשי מגמת אירופה של בית הספר המרכזי להוראת השואה ביד ושם יערכו סמינרים למורים הונגרים בישראל ובבודפשט במסגרת תכנית ICHEIC (הוועדה הבין-לאומית לתביעות ביטוח על תקופת השואה). עוד על פי ההסכם, בקיץ יהיה כינוס מיוחד בהונגריה, וישתתפו בו כ-300 מבוגרי הסמינרים של יד ושם המתקיימים זה עשור.

כמו כן יסייע משרד החינוך ההונגרי לקיים מבצע איסוף שמות של יהודים הונגרים שנרצחו בשואה באמצעות דפי עד, מסמכים פרטיים של משפחות הונגריות וחומר מארכיונים של הקהילה היהודית בהונגריה. המבצע יתקיים בתמיכתה של הקרן הצרפתית לזיכרון השואה.

בחדש פברואר ביקר ביד ושם גם שר החוץ של הונגריה ד"ר קינגה גונץ. ד"ר גונץ סייר במוזאון לתולדות השואה וב"יד לילד" והניח זר באוהל יזכור.

פרס ישראל למעצב סמל היובל

ד ושם מברך את פרופ' ירום ורדימון, זקן הפקולטה לעיצוב ב"שנקר" – בית הספר הגבוה להנדסה ולעיצוב, על זכייתו בפרס ישראל בתחום העיצוב לשנת תשס"ז. פרופ' ורדימון עיצב את סמל היובל (בתמונה) ואת סמליל (לוגו) שנת החמישים של יד ושם, וכן את השלטים החדשים במכלול המוזאון שנפתח לפני שנתיים.

חיים בסוק ז"ל

יד ושם מביע את צערו על פטירתו של חיים בסוק, חבר מועצת יד ושם, חבר הוועדה לציון חסידי אומות העולם וחבר ועדת האמנות ביד ושם.

חיים בסוק נולד בוויילנה שבפולין ביוני 1923. עם פלישת הגרמנים לעיר הוא נכלא בגטו המקומי, שם פעל רבות במחתרת. בספטמבר 1943 הצליח לברוח ליערות נרוץ והצטרף לגדוד בחטיבה הפרטיזנית הליטאית. לאחר השחרור עלה חיים לארץ ולאחר שירותו בצה"ל למד משפטים באוניברסיטת תל אביב וקיבל תואר דוקטור. שנים רבות הוא היה פעיל בנושא ההנצחה והמורשת בארגונים ובעמותות שונות. הוא כתב ספרים, שימש סגן ראש עיריית תל אביב והיה חבר מזכירות בארגון הפרטיזנים. יהי זכרו ברוך.

שושנה רצינסקי ז"ל

יד ושם מביע את צערו על פטירתה של שושנה רצינסקי, חברת מועצת יד ושם שפעלה רבות למען נושא חסידי אומות העולם. את שושנה, ילידת וילנה, הציל חסיד אומות העולם סטפן רצינסקי (שהציל גם יהודים אחרים), ובתום המלחמה נישאו השניים. אחרי עלייתם לארץ בשנות ה-60 היא פעלה למען זכויותיהם של חסידי אומות העולם החיים בארץ ובארגון חסידי אומות העולם בישראל. כמו כן היא עסקה בתרגום, בעיקר של שירי משוררים מפולנית לעברית. יהי זכרה ברוך.

רבקה בורג ז"ל

יד ושם מביע את צערו על פטירתה של רבקה בורג, אלמנתו של ד"ר יוסף בורג ז"ל, מי שהיה יושב ראש מועצת יד ושם. רבקה בורג (לבית סלונים), ילידת חברון, הייתה שותפה נאמנה לדרכו של יד ושם. יהי זכרה ברוך.

ידידים ותומכים ברחבי העולם

ארצות הברית

התומכים והידידים הוותיקים של יד ושם, בני משפחת **הלפרן**, העניקו בעת האחרונה ליד ושם מגילה ובה שמות יהודי חורוסטקוב שנספו בשואה. חורוסטקוב שבפולין הייתה עיר הולדתם של **סם הלפרן**, **אריה הלפרן** ז"ל ואוה הלפרן (לבית קרנקל).

מימין לשמאל, בשורה הראשונה: **אוה הלפרן**, **סם הלפרן**, **גלדיס הלפרן**, **בלה סברן** וסגנית מנהל האגף לקשרי חוץ **שרי גרניצה**; בשורה האחורית: מנהל האגף לקשרי חוץ **שעיה בן יהודה**, **שרי שטיין**, הנרי שטיין ו**ג'ורג' סברן**.

ביום מושלג בחודש דצמבר התכנסה משפחת **סמבלר** מפלורידה ביד ושם לרגל בר המצווה של **בן סמבלר**. משמאל לימין: מנהל דסק ארצות דוברות אנגלית **דוד מצלר**, הסבים **בטי** והשגריר **מל סמבלר**, ידידי המשפחה **גימי וחיה אבירם**.

משפחת **קלימיאן** ציינה בעת האחרונה את בר המצווה של **בריאן קלימיאן** (במרכז, בבית הכנסת החדש, עם הוריו **מרק וקרן קלימיאן**) ביד ושם.

התומכים הוותיקים ביד ושם **דורי (מימין) וצ'רלס גרינברג** (במרכז) ביקרו ביד ושם בחודש דצמבר בלוויית בני משפחתם לרגל בת המצווה של הנכדות **לין גרינברג** (משמאל) והילרי **ויניק** (שנייה מימין).

רחל רודין (משמאל) מניו יורק ביקרה במוזאון לתולדות השואה בחודש אוקטובר בסיוור מיוחד ביד ושם.

בחודש פברואר ביקרו ביד ושם **מילי וורבר** (משמאל), ניצולת שואה מרדום, בנה **מרטין וורבר** ובני משפחתו. מילי וורבר היא אלמנתו של **ג'ק וורבר** ז"ל (ראו הודעת אבל).

יד ושם אבל על פטירתו של **ג'ק וורבר** ז"ל, ניצול שואה מרדום שבפולין, שבמעשי הגבורה שלו הציל את חייהם של כ-700 ילדים יהודים שהגיעו לבוכנוולד בשלהי 1944. תוך שהוא מסכן את חייו, הוא ארגן את הסתרת הילדים בצריפים שונים, השיג למענם אישורי עבודה מזויפים ואפילו הצליח להקים בית ספר מחתרתי שלימד אותם היסטוריה יהודית, מוזיקה ועברית. **ג'ק וורבר** הניח אחריו אישה, מילי, גם היא ניצולת שואה מרדום, ושני בנים, **דייד ומרטין**, ובני משפחותיהם.

הפדרציה היהודית של יוסטון רבתי ו"משלחת 2007" שלה ביקרו ביד ושם ב-15 בפברואר ליום מלא של הרצאות, סיורים וסדנאות. הרב ישראל מאיר לאו נשא דברים לפני 240 המשתתפים, ולאחר מכן הם סיירו במוזאון וקיבלו הסבר על הנעשה במכלול יד ושם.

בתמונה מימין: ידיד יד ושם בנג'מין ווארן (משמאל) עם פרד וולווה ליון בהיכל השמות; בתמונה למטה: המשלחת מסכמת את ביקורה בטקס מרגש באוהל יזכור.

בביקור בחודש פברואר ידיד יד ושם אהרון זיגלמן (מימין, בהיכל השמות בלוויית סגנית מנהל האגף לקשרי חוץ שרי גרניצה, משמאל, ומנהלת שיווק הפרויקט לאיסוף שמות הנספים בשואה סינטיה וורוצלבסקי, במרכז) מילא דפי עד עבור בני משפחתו שנספו בשואה.

בריטניה

הלוד מיכאל לוי ורעייתו גילה הגיעו לביקור ביד ושם בחודש דצמבר וסיירו במוזאון לתולדות השואה.

ההתאחדות האנגלו-ישראלית הגיעה לביקור ביד ושם בחודש ינואר לסיור במוזאון ובבקעת הקהילות. מימין לשמאל: ליידי סיינסבורי, סר טימתי סיינסבורי, לורד אנדרסון, ליידי אנדרסון, רות סונדרס, המדריכה מיד ושם ריטה סילבר, גב' פארק ומייסל פארק

משלחת מועצת הנבחרים של יהודי בריטניה הגיעה ליד ושם בינואר במשלחת

סולידריות. סגן הנשיא פלו קאופמן (משמאל) הניח זר בהיכל הזיכרון בטקס מרגש שנערך בסוף הביקור.

מרק ורוזנה ליליהם

אריה ומישל הגיעו ליד ושם בחודש דצמבר. מרק ליליהם הוא יושב ראש מועצת הנאמנים העולמית של קרן היסוד — UIA.

גרמי דנקל (מימין, עם מנהל האגף לקשרי חוץ שיעיה בן יהודה), המנהל הכללי של קרן אוריון, סייר במוזאון לאמנות השואה ביד ושם. קרן אוריון תומכת בדיסק הידידים הנוצרים למען יד ושם.

ישראל

יד ושם מבקש להכיר תודה לנאמניו החדשים אשר נענו לקריאה להעלות תרומה לשימור זיכרון השואה והנחלתו לדורות הבאים.

אילמך גרוס (שני מימין), נאמן ותורם של יד ושם, ביקר בחודש פברואר במוזאון לתולדות השואה בלוויית בני משפחתו. בביקורו במוזאון צולם מר גרוס לצד תמונתו מתקופת השואה בעיירה טשביניה. התמונה מוצגת במוזאון, בחלל העוסק בכיבוש פולין.

אוסטרליה

בחודש ינואר הגיעו הנרי וז'נט לנזר (במרכז) לסיור מיוחד במוזאון לתולדות השואה ביד ושם בלוויית מנהל האגף לקשרי חוץ שיעיה בן יהודה (מימין) ומנהל דסק ארצות דוברות אנגלית דוד מצלר (משמאל).

ידידים ותומכים ברחבי העולם

גרמניה

פרלמנט סקסוניה דרזדן ציין את יום הזיכרון הבין-לאומי לשואה ב-28 בינואר בטקס מיוחד. יושב ראש מועצת יד ושם יוסף (טומי) לפיד נשא דברים בטקס, ויושבת ראש אגודת ידידי יד ושם בגרמניה פרופ' ריטה זיסמוט פתחה את התערוכה הנוודת של יד ושם "טוראי טולקאצ'ב בשערי הגיהנום".

מימין לשמאל, בשורה הראשונה: נשיא פרלמנט סקסוניה אריך איטגן, גב' איטגן, יוסף (טומי) לפיד, השר תומס יורק, פרופ' ריטה זיסמוט וסגן הנשיא של פרלמנט סקסוניה אנדריה דומבואה; בשורה השנייה, מימין: מנהל דסק שוויץ וארצות דוברות גרמנית ביד ושם אריק רב-און

ליכטנשטיין

ב-29 בינואר נערך טקס רשמי לציון יום הזיכרון הבין-לאומי לשואה בנסיכות ליכטנשטיין בנוכחות חברי פרלמנט של הנסיכות ופקידי ממשל.

בתמונה העליונה, מימין לשמאל: גב' הסלר, ראש הממשלה אוטמר האסלר, נשיא הפרלמנט קלאוס ווגנר והנסיך אלואה מליכטנשטיין; מאחור: חברי הפרלמנט, השגריר רולנד מרקסר והנסיך וולפגנג פון ליכטנשטיין; בתמונה התחתונה, מימין לשמאל: נציג יוזמת הנוער של קולורידה נגד גזענות וקיצוניות ימנית בנג'מין קוודרר, מנהל דסק שוויץ וארצות דוברות גרמנית ביד ושם אריק רב-און, מנהל המוזאון היהודי של הוהנמס האנו לוי, שרת החוץ ושרת התרבות והנסיכות ריטה קיבר-בק ויושב ראש אגודת ידידי יד ושם בליכטנשטיין מרקוס ביציל

קוודרר, מנהל דסק שוויץ וארצות דוברות גרמנית ביד ושם אריק רב-און, מנהל המוזאון היהודי של הוהנמס האנו לוי, שרת החוץ ושרת התרבות והנסיכות ריטה קיבר-בק ויושב ראש אגודת ידידי יד ושם בליכטנשטיין מרקוס ביציל

אוסטריה

ב-7 במרס התכנסה האספה הכללית הרביעית של אגודת ידידי יד ושם באוסטריה. אורחת הכבוד השנה הייתה שרת המשפטים ד"ר מריה ברגר. בתמונה העליונה, בשורה הראשונה, מימין לשמאל: גונתר טרובדוואסר, תומאס סטלזר, ד"ר רולף שטיינינגר, איתן לב-און, אורחת הכבוד ד"ר מריה ברגר, וולפגנג שימבוק, קלאוס לוגר, אריק רב-און ופיני שטיינדלינג; בתמונה התחתונה: התערוכה הנוודת של יד ושם "אין משחקים ילדותיים" שנפתחה בלינץ שבאוסטריה ומוצגת בימים אלו

מריה ברגר, וולפגנג שימבוק, קלאוס לוגר, אריק רב-און ופיני שטיינדלינג; בתמונה התחתונה: התערוכה הנוודת של יד ושם "אין משחקים ילדותיים" שנפתחה בלינץ שבאוסטריה ומוצגת בימים אלו

הולנד

בחדש פברואר ביקרו ביד ושם נציגים של הקרן ההומניטרית של יהודי הולנד וערכו סיור מודרך במוזאון. הקרן תומכת בהכשרות ובסמינרים למורים מארצות מזרח אירופה.

מימין לשמאל: נציגת יד ושם נאני ביקמן, המזכיר גידי פייפר, המנהלת הכללית של הקרן מוראל לווין והגזבר רוב וורמס

ספרד

רימונדו ומילכה בוטבול (מימין) הגיעו לביקור ביד ושם. בביקורם אירחה אותם סגנית מנהל האגף לקשרי חוץ שרי גרניצה (משמאל).

צ'ילה

מקסיקו

מרקוס ווייאן
מטה (משמאל)
ממקסיקו,
שהשתתפו בסמינר
האחרון לידידי יד
ושם בדרום
אמריקה, נכחו
בטקס הסרת הלוח
מלוח הזכרון
הוריהם קרלוס

וטרזה מטה וסלומון ז"ל ופורטונה סעד בבית הספר המרכזי להוראת השואה ביד ושם. בביקורם אירחו אותם יושב ראש הנהלת יד ושם אבנר שלו ומנהלת הדסק האיברי-אמריקני באגף לקשרי חוץ פרלה חזן (מימין).

ידידי יד ושם מוזס
ווייאן בקר ממקסיקו
ביקרו בעת האחרונה
ביד ושם.

ב-28 בדצמבר נערך טקס מרגש להסרת הלוח מעל ביתן האורחים החדש ביד ושם שתתמוך דוד ושרה מריסיה פויירשטיין מסנטיאגו.

מימין לשמאל: סוסי פויירשטיין הורן, אלי הורן, הרב ישראל מאיר לאו (שנשא דברים), דוד פויירשטיין, שרה מריסיה פויירשטיין, דוד גאון ופאפי פויירשטיין גאון

ונצואלה

קרלוס ברנדר מוונצואלה
(מימין, עם מנהל האגף
לקשרי חוץ שיעיה בן יהודה)
השתתף בטקס הסרת
הלוח מעל לוחית ההנצחה
לזכר הוריו.

ברזיל

גימי וסטלה בליי (משמאל),
עם מנהל האגף לקשרי חוץ
שיעיה בן יהודה קיבלו את
מפתח יד ושם לרגל
הצטרפותם למעגל התורמים
של יד ושם.

סמינר לאגודות יידידי יד ושם בדרום אמריקה

בימים 25 בפברואר עד 3 במרס השתתפו חברי אגודות יידידי יד ושם בספרד, במקסיקו, בארגנטינה ובונצואלה בסמינר של שבוע בבית הספר המרכזי להוראת השואה ביד ושם. בין הסדנאות וההרצאות הרבות ביקרו המשתתפים במשכן הכנסת בלוויית מנהלת הדסק האיברי-אמריקני פרלה חזן (בשורה הראשונה, משמאל), השר הרב מיכאל מלכיאור (שלישי משמאל) ויושב ראש הנהלת יד ושם אבנר שלו (רביעי משמאל).

יד ושם מביע את הערכתו לתומכיו – תרומתם מסייעת לנו להמשיך במשימה ההיסטורית של הנצחת זכר הנספים בשואה, של הרחבת הידע על השואה באמצעות מחקר ופרסומים ושל העמקת החינוך בקרב הדור הצעיר. יד ושם יודה לך על החלטתך לתמוך בפעילות. יחד נוכל להמשיך לצקת תוכן בזיכרון השואה ולהעמיק, להכין את הדורות הבאים ולספק להם כלים לשמירה על המשך קיומו של העם היהודי ועל ערכי היסוד המקודשים לחברה האנושית.

כדי לתרום* באמצעות כרטיס אשראי או באמצעות המחאה, יש לפנות לכתובת זו:

אגודת נאמני יד ושם בישראל
יד ושם – רשות הזיכרון לשואה ולגבורה
ת"ד 3477 ירושלים 91034
טלפון: 02-6443417/8
פקס: 02-6443419

דואר אלקטרוני: Israel.society@yadvashem.org.il

*התרומה ליד ושם מוכרת לצורכי מס על פי סעיף 46 א' לפקודת המס.

יום הזיכרון לשואה ולגבורה

תשס"ז

תכנית האירועים ביד ושם

ערב יום הזיכרון לשואה ולגבורה: יום א', 15 באפריל

- 20:00** עצרת הפתיחה הממלכתית לציון יום הזיכרון לשואה ולגבורה במעמד ממלאת מקום נשיא המדינה דליה איציק וראש הממשלה אהוד אולמרט— כיכר גטו ורשה הכניסה לעצרת הפתיחה בהזמנות אישיות בלבד.
- 22:00** רב שיח בנושא "והגדת לבנך — סיפור השואה בין ההיסטוריה לזיכרון" בהשתתפות פרופ' יהודה באואר, הרב ד"ר בני לאו, המשוררת אגי משעול, עורך הדין רונאל פישר ואבנר שלו. מנחה: אהוד גרף. הערב ישודר בשידור ישיר בגלי צה"ל—אודיטוריום

יום הזיכרון לשואה ולגבורה: יום ב', 16 באפריל

- 15:00–8:30** פעילות לקבוצות תלמידים: מפגשים עם אנשי עדות, סדנאות מולטימדיה, סיורים מיוחדים וסדנאות יצירה בנושא השואה— בית הספר המרכזי להוראת השואה לפרטים נוספים: 02-6443441
- 10:00** צפירת דומייה
- 10:02** טקס הנחת הזרים בהשתתפות ממלאת מקום נשיא המדינה, ראש הממשלה, יושב ראש הסוכנות היהודית, הרמטכ"ל, המפכ"ל, זקן הסגל הדיפלומטי, ראש העיר ירושלים, אישי ציבור, ארגוני הניצולים והלוחמים, תלמידים ומשלחות מרחבי הארץ— כיכר גטו ורשה
- 12:30–10:30** "לכל איש יש שם": מעמד הקראת שמות קרבנות השואה על ידי הציבור הרחב—אוהל יזכור
- 11:00** "לכל איש יש שם": מעמד הקראת שמות קרבנות השואה בחסות יושב ראש הכנסת ובמעמד ראשי מדינה ואישי ציבור— משכן הכנסת
- 15:00–11:00** הקרנת סרטים: תכנית מיוחדת—מרכז הצפייה
- 13:00** טקס אזכרה מרכזי—אוהל יזכור
- 15:00** עצרת זיכרון ליהודי הונגריה—בקעת הקהילות
- 16:00** עצרת זיכרון של ארגון ותיקי המחתרת היהודית בצרפת—אודיטוריום
- 17:30** עצרת תנועות הנוער בהשתתפות חברי תנועות הנוער ומאות ניצולי שואה. בשיתוף מינהל חברה ונוער ומועצת תנועות הנוער במשרד החינוך, מרכז הארגונים של ניצולי השואה בישראל ועמותת דורות המשך—כיכר גטו ורשה
- 19:00** "למצוא את החוסן": כינוס עמותת דורות המשך — נושאי מורשת השואה והגבורה—בית ווהלין, רחוב כורזין 10, גבעתיים לפרטים ולהרשמה: 02-6443415, dorot_hemshech@walla.com
- ...
- 16:00** "לזכר" — קונצרט בשיתוף יד ושם, מרכז המוזיקה טארג ובית טרזין, בהשתתפות אנסמבל בית טרזין. בקונצרט ינוגנו יצירותיהם של ויקטור אולמן, גדעון קליין, ארנסט בלוך, סשה ארגוב, עדן פרטוש ויונתן ניב. ניהול מוזיקלי: ד"ר דודו סלע— מרכז המוזיקה טארג, עין כרם, ירושלים הכניסה חופשית. לפרטים נוספים: 02-6414250